

Édes Anyanyelvünk

XXIV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

2002. ÁPRILIS

ÁRA: 100 FORINT

MAGYAR (?) NÓTA

Nem vitatom senki jogát arra, hogy szeresse a magyar nótát, s tudom azt is, hogy már a címmel nagy rajongótábort botránkoztatam meg, sietek hát a magyarázattal. A nótaszövegek helyesírási gondjaira kívánom felhívni a figyelmet.

Én magam nem kedvelem a műfajt, s a nótacímeket is csak abbéli kíváncsiságom okán kezdem el böngészgetni pár éve a rádióújságban, hogy vajon ki mindenki adta a fejét nótaszerzésre a hírességek közül. Eközben döbbenett meg az ezen a területen található elemi hibák sokasága.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy gyakran pongyola a népdalok, komolyzenei alkotások cí-

mének írása is, de leginkább a magyar nótára jellemző ez a nemkívánatos jelenség. Úgy tűnik, mintha itt is csak magyarkodással, színpadias gesztussal lenne dolgunk, s annak elkerülhetetlen velejárójával, a felszínességel.

S most lássuk, milyen hibafajták teszik számomra hiteltelenné e nóták magyarságát.

A leggyakoribb a megszólítás vesszőjének az elmaradása: *Csalj el édes, Fekete éjszaka borulj a*

világra, sőt ha a megszólítás beékelődik, két írásjel is kellene: Húzzad cigány a fülembe. Máskor az értelmező vesszője marad el: Hallod rózsám Katika, Erzsike édes. Néha egyéb vesszők is hiányoznak, például az összetett mondaté: Ott ahol a Maros vize, Szomorúfűz ága hajlik a virága.

Gondot okoz az egybe- és különírás is: *Lehullott a rezgőnyárfa, A Csap-utcán végestelen végig, Valamikor nótáskedvű.*

A legegyszerűbb tévedésekre is akad példa. Hogy csak kettőt említsek: 1. az ünnep nevének nagybetűs kezdése: *Egyszer esik esztendőben Vízkereszt,* 2. a *hisz* ige hibás felszólító módja: *Soha-se higj rózsám hitese*

szeretődnek, Lányok, lányok, ne higyjünk a legénynek.

S hogy a jelenségnek cégére is legyen, álljon itt egy fotó, amelyen látható, hogy a műfaj halasi képviselői büszkén hordozzák a hibás táblát, amely őket jelképezi. Hibátlan helyesírással így kellett volna nevüket a táblára írniuk: HALAS NÓTA- ÉS NÉPDALKÖR. (A kép a Petőfi Népében jelent meg szeptember 22-én, s a képaláírásban ott is helytelenül írták a nótakör nevét.)

Balog Lajos

A TARTALOMBÓL:

Dr. Bogárdi Mihály:
Érdes anyanyelvünk
a médiában

Balázs Géza:
Terrorista nyelvművelők

Soproni János:
Parafrázis, paralimpia

Timár György:
Sportnyelvünkéről

Bán Ervin:
Hangtani „válság”?

Minya Károly:
Anyanyelvi félpercesek

Kristó Nagy István:
A verbális gondolkodás
múltja s jelene

**És: nyelvi mozaik,
új szavak, pályázatok,
nyelvi játékok**

Áthallások

A diákokat körülvevő mindennapi élet eseményei akaratlanul is beleszövődnek irodalomírói megnyilatkozásaikba. Hajdani professzorom idézte fel a harmincas évekből egy érettségi-élményét, amikor a felelő – a bizottság nagy megkönyöködésére – Arany hőstét *vitéz nagybányai Toldi Miklósként* emlegette. Későbbi, háborús ízű elszólások: „Csokonai szívét a szerelem *nyilas női* támadták meg”; „Az Osztyáryrészem című vers témája a *partraszállás*.”

Még pályakezdőként a hatvanas években gyűjtöttem a következő, a korra jellemző bakikat: „A Szent Szövetséget *Marx és Engels* kötötték”; „Anyegin legjobb barátja *Leninszkij*”; „Henrik császár hajóját megfúrta a bűvár *Kun Béla*”; „A Mikszáth-novella hőse *Lapajev*, a híres dudás”; „Mario szolgál fel az *ideiglenesen náluk tartózkodó* turistáknak.”

Később, a tévzés elterjedésével egyes műsorok, sorozatok népszerűségéről tanúskodnak az elszólások: „Petőfi apja *Petrovics Emil* volt”; „József Attilát eltanácsolta az egyetem fura ura, *Páger Antal*”; „Noémi *Teréz* anyával élt a Senki szigetén”; „Ady szerelmes verse a *Lindával* a bálban”; „Kazinczy epigrammái a *Tövismadarak*”; „Mondd, mit érlel annak a sorsa, akinek nem jut kapanyél, az az *földönkívüli* paraszt?”

A kilencvenes években a rendszerváltás médiavisszhangja ilyen bakikat szült: „Bánk Bánt a *nyugodt erő* jellemzi”; „A Rokonok fő panamistája Kardics bácsi, a *Postabank* elnöke”; „Széchenyi egyévi *sikerdíját* ajánlotta fel a haza javára”; „Ha majd a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet, az lesz az igazi *végkielégítés*.”

Azonban otthon mintha kicsit mást hallanának a tanulók: „Móricz parasztjai *bambák*, nem tudnak mást, csak *dolgozni*”; „Kis János szegény ember, akinek *mindene kicsi*”; „A cigány maga a költő, a *siralomház az ország*, s ez ma is így van”; „Petőfi előre látta népe sorsát, és *nem sajnálta, hogy nem érheti meg*”; „*Csokonai* végső elkeseredésében elmegy *Csurgóra tanáknak*.”

Vajon remélhetjük-e, hogy a huszonegyedik században a diákbakik derűlátóbbak lesznek?

S. Varjú Anna

TARTALOM

Balog Lajos: Magyar (?) nóta	1
S. Varjú Anna: Áthallások	2
Maróti István beszélgetése Halász Péterrel	3
Dr. Bogárdi Mihály: Érdes anyanyelvünk a médiában	4
Kemény Gábor: Nyelvi mozaik	5
Vígh Erika: Idegen hatások a mai magyar nyelvre	6
Balázs Géza: Terrorista nyelvűmvelők	7
Móricz Kálmán: Jelen-ségek	7
Soproni János: Parafrázis, paralimpia	8
Timár György: Sportnyelvünkről	9
Dallos László: Antik ritmus	9
Bán Ervin: Hangtani „válság”?	10
Balázsy Anna: Az együttélés hatása a bánsági magyar nyelvben	11
Minya Károly: Anyanyelvi félpercesek	11
Büky László: Képek és zavarok	11
Miháitz Gábor: A megszólítástól az anglicizmusokig	12
Fehér Ildikó: Fontos-e a beszéd a beszéd leendő művészeinek?	13
Kristó Nagy István: A verbális gondolkodás múltja s jelene	14
B. G.: A „szélmalomharctól” a Krónikáig	14
Gallasy Magdolna: Anyanyelvünkről szóló régi, hasznos szótárak	15
G. M.: Szövegértés, szövegalkotás – szövegtan	15
Holczer József: Jópofaságok a könyvtárban	15
Kiss Máté: Mensáros-díj a legjobbaknak	16
Bozsik Gabriella: A 15. Nagy J. Béla országos helyesírási verseny döntője	16
Új szavak, kifejezések (19.)	17
Pályázati felhívás	17
Hírek	17
Pontozó	18
Keresztretjtvény	19
Zábó Gyula: Kínos rímek, rímes kínok	19
Nyelvész-leletek, nyelv-észleletek	20

ÉDES ANYANYELVÜNK

Az Anyanyelvapolók Szövetségének évente ötször – februárban, áprilisban, júniusban, októberben és decemberben – megjelenő folyóirata

Megjelenik a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának és a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak a támogatásával.

Kiadja: az Anyanyelvapolók Szövetsége

Felelős szerkesztő és kiadó: Grétsy László

A szerkesztőség tagjai: Balázs Géza, Kemény Gábor, Maróti István

A szerkesztőség címe: 1075 Budapest, Kazinczy u. 23–27. Telefon: 352–8981

Postacím: 1364 Budapest, Pf. 122. A lap a Világhálón is olvasható: http://www.lib.jgytf.u-szeged.hu/edes_anyanyelvunk/

Terjeszti: a Magyar Posta Rt. HELIR, a Bp.-i HÍRKER Rt., a Magyar Lapterjesztő Rt., a Könyvtárelőadó Kht. és más terjesztők.

Előfizethető bármelyik hírlapkézbesítő hivatalban, valamint közvetlenül vagy postautalványon a Magyar Posta Rt. HELIR ügyfélszolgálatánál, Bp. VIII., Orczy tér 1. (ir.-szám: 1849), postacím: Magyar Posta HELIR, 1900 Budapest. Ára: 100 Ft.

A terjesztéssel kapcsolatos reklamációk: Hírlap Vevőszolgálat; ingyenes zöldszám: 06 80 444-444. Az Anyanyelvapolók Szövetségének tagjai a lapot a tagdíj fejében illetménylapként kapják. Belépési nyilatkozat kérhető: Anyanyelvapolók Szövetsége, 1126 Budapest, Szoboszlai u. 2–4. Telefon: 355-5590

Az Édes Anyanyelvünk szerkesztőbizottsága: Balázs Géza, Bencédy József, Deme László (a szerkesztőbizottság elnöke), Fábrián Pál, Grétsy László, Kemény Gábor, Maróti István

Lapunk kiadását az EGIS Gyógyszergyár Rt., a József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány, az Oktatási Minisztérium,

a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, valamint

a Nemzeti Kulturális Alapprogram segíti.

ISSN 0139-0457 (nyomtatott)
ISSN 1588-0311 (online)

Nyomdai előkészítés: OPTICULT Bt.
Telefon: 301-4927, 311-5659/156
Nyomás: ETO Print Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Balogh Mihály

„A hon szó a moldvai csángóknál az otthont jelenti”

Halász Péter, a Honismereti Szövetség elnöke a moldvai csángók nyelvhasználatáról, a tájnyelvről, a nyelvtörvényről válaszol Maróti István kérdéseire

Halász Péter agrármérnök, népművelő, 1966–1992 között az Agrárgazdasági Kutatóintézet tudományos munkatársa. 1959-től néprajzi gyűjtéssel foglalkozik. 1975-től a Honismeret folyóirat szerkesztője. Egy életrajz rövidített változata, amely rámutat az életút jelentős mozzanataira.

– Valaki agrármérnök és népművelő. Ez nem ellentmondás? Milyen családi, neveltetési körülmények szükségesek ahhoz, hogy ez az életút elindulhasson?

– Amikor 1992-ben a Magyar Művelődési Intézet igazgatója lettem, egy kaján újságíró megkérdezte, hogy kerül egy agrármérnök a művelődési intézet élére. Válaszom akkor az volt, hogy a mezőgazdaságot, az agráriumot és a művelődést sohasem lehet elválasztani. Ennek ékes példája, amikor a kanász, a bakenyi pásztorfaragások mestere népművészeti teljesítményekre volt képes. Amikor agrármérnök koromban sertés-ökonómiával foglalkoztam, kézenfekvő volt ez a kapcsolat, és Morvay Péter szárnysegédéként az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalmat szerveztem.

– Személyesen 1980-ban találkoztunk először, már akkor is a Honismeret folyóirat szerkesztője voltál. Talán már akkor is megkérdezhettem volna: mit jelent számodra ez a szó, ez a fogalom: honismeret?

– Én abból indulok ki, hogy a hon szó a moldvai csángóknál az otthont jelenti. A régi magyar nyelvben a hazá-nak a hon felelt meg. Ahol az ember otthonosan érzi magát, ott nyilván hazájára, lakóhelyére, szülőföldjére talál.

– Haza, nemzet és nyelv egymástól válhatatlan dolog. Mit is jelent számunkra ma ez a szellemi üzenet?

– Széchenyi azt mondta, nyelvben él a nemzet. Ma már vannak olyan népek, mint az északírek, akiknek jelentős része nem tud írni, csak angolul. A moldvai csángóknál is ez a helyzet. Kétharmaduk nem tud magyarul, nem volt temploma, papja, elvesztette nyelvét, de a katolikus vallása megkülönbözteti az ortodox románoktól. Ebből számára természetesen az következik, hogy ő nem román. A nyelv és a honismeret valahol ilyen gondolatársításban is megfogalmazható.

– Úgy tudom, hogy bajor származású családba tartozol. Talán számodra sem lehet közömbös a tájnyelv értékeinek és hagyományainak megőrzése.

– Igen, apám egyik ágon bajor eredetű, de én már Budapesten születtem. Irigylem azokat, akik megőrizték szülőföldjükhöz kötődő anyanyelvüket. Eszembe jut egykori igazgatóm, Erdei Ferenc, aki úgy általában és időnként ő-zve beszélt, de amikor együtt utaztunk szülőföldjére, Makóra, és átmentünk a Tiszán, egyre jobban érzékeltette nemcsak gondolataival, hanem beszédével is, hogy rövidesen megérkezik szülővárosába. A táj, a vidék látványa is talán arra ösztönözte, hogy nyelvilag is, beszédkultúrájával is visszataláljon mindazokhoz, akikhez kötődik a szülőföldi összetartozás érzelmi száljaival.

– A tájnyelv érintése óhatatlanul visszavezeti gondolataimat a csángó nép kultúrájához, történelmi sorsukhoz. Tudom, hogy érdeklődésben tevékeny munkát vállalsz mint a Lakatos Demeter Egyesület titkára. Mit lehet tenni egy népcsoport kultúrája és főleg megmaradása érdekében egy civil társadalmi szervezet képviselésében?

– A csángókhöz először 1966-ban mentem el, Erdélyben végeztem, de Moldvába helyeztettem orvos barátaimhoz. Akkor még nem hittem, hogy ez a szellemi, érzelmi, lelki érintkezés mindörökké meghatározza magatartásomat, gondolataimat, cselekedeteimet. El nem tudtam képzelni, hogy létezik az egykori Eteközben egy olyan magyar közösség, amely magyar nyelven beszél, és énekeik olyan dallamokat őriznek, amelyek Kriza János vagy Erdélyi János XIX. században gyűjtött dallamvilágát idézik. Moldvában különleges világ tárult elém. Domokos Pál Péternek a moldvai csángó kultúra legjelentősebb kutatójának háza az édesanyám házával büttüvel (véggel) összeért, a fia pedig rendszeresen megvert – mert erősebb volt nálam – az általános iskolában. Amikor összeszedve bátorságom, elmentem Domokos Pál Péterhez, és elmondtam, hogy Moldvában jártamban mit láttam, egy életre szóló atya–fiú barátság jött létre kettőnk között. Akkor ismertem fel, hogy a moldvai csángók sorsa valójában a határon túli magyarság jövőjét vetíti elénk. Ez lehet egy elmúlás vége. Megfosztják értelmiségétől, eltagadják múltját, és bizonytalan jövőképet adnak számára. De nem törődhetünk bele az elmúlásba, nem mondhatunk le akár csak 80–100 ezrenyi magyarról.

– A magyar nyelvi kultúra védelmében és egy társadalmi, népi közösség megmentése érdekében mit lehet tenni a moldvai csángókért?

– A Lakatos Demeter Egyesületet azért hoztuk létre, hogy kiadványokkal, előadásokkal megteremtjük a feltételeit bizonyos nép-

szerű tevékenységeknek, valamint Magyarországon és Erdélyben tanuló csángó diákoknak mentális, erkölcsi, tanításbeli segítséget nyújtsunk. Ma ez természetesen nem elegendő, mert az igazi segítségnyújtás akkor lehetséges, ha lelkiileg és fizikailag azonos földrajzi egységben és környezetben valósul meg.

– Manapság sokat beszélünk arról, hogy a magyar anyanyelvi kultúra romlik, mert valóságban van a magyar nyelvhasználat. A szép magyar beszéd mennyiben függ össze a magatartással, a gondolkodással, a személyiség formálódásával?

– Sajnos, azt kell megállapítanom, hogy veszélybe került a magyar nyelv. Nem öröm számomra, ha a rádió vagy a televízió műsorait hallgatom. Mintha nem egy nyelven beszélőnk. Ezeket a fórumokat különösen aggasztónak értékelem, ha összevetem az Erdélyben, a Felvidéken, főleg annak keleti részén tapasztalt beszédkultúrával, mert ott a magyar nyelv szebb, gazdagabb, virágzóbb megnyilatkozásaival találkozom. Vajon miért van ez így? Mint lapszerkesztő, saját bőrömmön tapasztalom, hogy a megjelenésre leadott írások között milyen sok az olyan, amely közhelelyekkel igyekszik közölni gondolatait. Pedig egy fogalomra milyen sok más megoldást lehetne alkalmazni! Csodóri Sándor írja, hogy amikor csángókkal találkozott, azok gyönyörű hasonlatokkal, virágos és világos kifejezésekkel fogalmazták meg mondanivalójukat. Egy középkori oltárképről pusztán sajtóhagyományok alapján annyi mindent tudtak leolvasni, mint mi egy írott szövegből.

– Mit tehet a Honismeret szerkesztője a magyar nyelv védelméért?

– Rossz írásokból sohasem lehet jót csinálni. Sokszor olyan cikket kapok kézhez, hogy az idegen szavak szótárához kell nyúlnom. Tőlem telhetően írtam a főösleges idegen szavakat, idegen mondat szerkezeteket. Természetesen nagy öröm az is, ha egy-egy írásban csodálatosan szép gondolatok vannak mívesen megfogalmazva. A magyar nyelv rendkívül gazdag, csak birtokolni kell ezt a kincset.

– Manapság sokat beszélnek arról, hogy a nyelv törvényvel lehet és kell védeni. Szerintem inkább a gondolkodás formálása a megoldás, nem pedig a törvény által megszabott szankciók. Mi erről a véleményed?

– Én azt hiszem, hogy mindkettőre szükség van. Mőzes annak idején megkapta felsőbb helyről a tízparancsolatot, amit először összetört ugyan mérgében, de azóta mégis működik. Általában úgy vagyunk a törvényekkel, ha nincs mellettük szankció, írott malaszt maradnak. Kellenek tehát a törvények, de szankciókkal együtt. Vonatkozzon ez az üzlet idegen nyelvű felirataira is. Ez persze csak akkor lesz eredményes, ha mindenki, a külföldi érdekeltségű multikra is érvényes. Lehet, hogy először bosszúságot okoz majd, hogy egy kereskedelmi táblát kétszer kell megírni, de elindíthat egy új, a magyar nyelvi kultúrát is tisztelő kereskedelmi szemléletet, amely nemcsak a vásárlói kultúrát, hanem a beszéd- és magatartás-kultúrát, az anyanyelv megbecsülését is szolgálja.

Érdes anyanyelvünk a médiában

„A városvezetés tárgyalta a minisztérium vezetésével...”; „Az eredményeket a vállalatvezetés biztosította...” Akkor tehát a vezetés vezet vagy a vezető? A fenti példákban: a minisztérium (a miniszter) vezette a tárgyalásokat, vagy pedig egyenrangú felek értekeztek? Az eredményeket azért érték el, mert egyáltalán vezették a vállalatot? A vezetés azonos lenne a vezető-vel, vezetőség-gel? Ezek mintájára most már a színházi rendezőt *rendezés-nek*, az autóbusz vezetőjét *autóbusz-vezetés-nek* kellene neveznünk? Vagy talán az újság szerkesztője is *szerkesztés-sé* változott? Az *újságírások* nem tudják, hogy a vezető: személy, a vezetés pedig az a cselekmény, amit a vezető végez.

Mostanában mindent *biztosítunk*. A takarítók *biztosítják* a kocsik tisztaságát, pedig ők, szegények, csak igyekeznek megtisztítani a kocsikat. Hirdetéseinkben olvasható: „az álláshoz lakást *biztosítunk*”. Nem kellene ezt inkább valamelyik biztosítótársaságra bízni? Ezt is sokszor olvasom: „állást *biztosítunk* angol nyelvismerettel rendelkezők részére”. Manapság ez igen figyelemreméltó, csak éppen nem igaz. És a *nyelvismerettel való rendelkezés*? Én például *rendelkezem* portugál *nyelvismerettel*, de egy kukkot sem tudok ezen a szép nyelven. Pedig ismerem! Jobb, egyszerűbb, érthetőbb lenne így írni: *angolul tudó embert alkalmazunk*.

Ez a *rendelkezik* is riasztóan terjed. Nagyon tetszett például a következő mondat: „...a szerv nagy tartalékokkal *rendelkezik*...” Ez bizonyos szerv esetében igen kedvező! És ha már a szervnél tartunk: „*Felállt a szerv...*” – olvasom a rendőrkapitányságokról szóló beszámolóban, holott a cikk írója arról tudósít, hogy egy új rendőrségi csoport alakult. Egyébként, ha a mondat erotikus kicsengésétől eltekintünk is, bírálunk kell az utóbbi időben széltében-hosszában használt *felállt* kifejezést. Ha egy testület *megalakult*, *működni kezdett*, akkor miért nem ezt írják? A *felállt*-ból arra lehetne következtetni, hogy otthagyták a tárgyalóasztalt, abba hagyták a munkát, alászolgája, nem dolgoznak tovább!

Járványszerűen terjed a *lévén*. „*Lévén*, hogy nem volt elegendő pénze”; „*Lévén*, hogy nem volt több szabadsága”; „*Lévén* nincs önálló országuk...” Szinte mindenki a *minthogy*, mivel helyett használja. Holott ez létet, létezést, levést jelent. Az iménti példák, helyesen: *nem lévén* elegendő pénze...; *nem lévén* több

A szerző gyermekorvos; villámposztán: mbogardi@freemail.hu (a szerk.).

szabadsága...; *nem lévén* önálló országuk. A legnevesebb, legjobb tollú írók, tudósok, újságírók is hibásan használják a *lévén-t*, *nem lévén* jó nyelvérzékük. Az egyik, igen nívós hetilapban olvastam: „... független jogállam, *lévén* egyoldalúan úgy döntött...” Persze lehet, hogy ebben a mondatban csak a vessző került rossz helyre. Az egyébként érdekes és jó cikk másik helyén ezt olvastam: „... *lévén* a fiatal demokraták egy tollvonással beavatkoztak...” Itt bizonyára a *minthogy* helyett áll a *lévén*.

Ha már a politikusoknál tartunk: naponta hallom, hogy a miniszter *személyesen* ellátogatott...; az államtitkár *személyesen* fogadta... Fúrja az oldalamat, miként lehet *nem személyesen* látogatni, fogadni?

Szinte minden reggel ezt hallom a tévében: köszönöm, hogy *elfáradt*. Hja, azok a fránya igekötők! Mert egyáltalán nem mindegy, hogy valaki *elfáradt*, *befáradt* vagy *idefáradt*! (Én egyébként ezt mondanám: köszönöm, hogy *eljött*...) Hasonló hiba a *feltételez* helyett a *tételez*, valamint a „kedvenceim” közé tartozó *bonnyolítás* a *lebonyolítás* helyett. „X vállalja rendezvények *bonnyolítását*...” – mintha bizony egy rendezvény *lebonyolítása*, megszervezése nem lenne eleve *bonnyolult*. Az biztos, hogy én nem fordulnék X-hez, mert csak *bonnyolítaná* a dolgot. A Nemzeti Színház építését is sokan *bonnyolították*, talán ezért ment olyan nehezen...

Sokszor halljuk, olvassuk: *megbecsülték* a kárt. Furcsa! Én a kárt nem *megbecsül*ni szoktam, legfőképpen *fölbecsül*ni.

Rendkívül bosszantó, hogy rendszeresen összetévesztik az *esetleg*, az *esetleges* és az *esetlegesen* szavakat. Például az *esetleg meglátogatunk* mondatot nem lehet így mondani: *esetlegesen meglátogatunk*, mert így semmi értelme.

A *bombasztikus* szó csak hasonlít a *bombá*-hoz, ezért nem tanácsos ilyen értelemben használni. A tévében az egyik csinos nőre mondták: *bombasztikus* nő. Holott ez a szó fellengzőst, dagályost, nagyhangút jelent. A *bomba jó nő* joggal megsértődhet, ha *bombasztikus*-nak nevezik! (Egyébként nem értem, miért mondják egy „klassz” nőre, hogy *bombázó*, *bomba jó*, hiszen se a bomba, se a bombázó nem valami vonzó...)

„A csőhálózat tömörségét *bevizsgáltuk*.” Márpedig ha egy cső tömör, akkor *rúd* a neve, és aligha alkalmas folyadék vezetésére. Nyilván azt akarták mondani, hogy a cső *tömítése* jó, nem csöpög. Csak hát ez nem hangzik eléggé tudálékosan, hivatalosan. A *bevizsgáltuk* helyett pedig a *megvizsgáltuk* lett volna a jobb kifejezés.

Múltkoriban ezt olvastam: „*megtaláltak* egy középkori csontvázat”. Véleményem szerint *megtalálni* csak azt lehet, aminek a létezéséről tudunk, vagy legalább valami sejtésünk volt, és ezért kerestük. A középkori csontvázzal ezt kellett volna írni: *találtak* egy csontvázat, hiszen egy építési gödör mélyéről, váratlanul került elő, mint valami kísértet – hogy stílszerű legyek.

Minden nap olvasom, hallom: *megvalósítjuk a célkitűzést*. Pedig ha csak a cél kitűzését valósítják meg, akkor sohasem érik el a célt. „... A hatóság *lépett*...” Ez is a kedvenceim közé tartozik. De jó is lenne, ha a hatóság – a lépegetés helyett – *cselekednék*, *intézkednék*! Különösen ha idén „*tízszere kevesebb* ügyet kellett elintézni”. Tízszere kevesebb = *tizedannyi*. Mennyivel egyszerűbb, világosabb, érthetőbb!

A filmesek egyik bosszantóan rossz szak kifejezését átvette a bűnügyi tudósítások nyelve: „A képen *kitakarásra került* az illető személy arca...” Itt két hiba is van. Az egyik: a *került*. A másik sokkal bosszantóbb: az illető arcát a képen nem *kitakarták*, hanem – éppen ellenkezőleg – *eltakarták*, *betakarták*, *elfedték*. *Kitakarni* például a szerelmi együttlét során szokták a partnert, ha az egyáltalán betakarozott. De egy képen *kitakarni* valakit igazi kép-telenség, mert mást mond, mint amit akar. A fenti, gyakori mondat helyesen: a képen *eltakartuk*, esetleg *letakartuk*.

Baj van a kívánsággal is. „... a megváltott polgármester *nem kívánt* nyilatkozni...” Már hogy a csudába kívánt volna? Nyilván *nem akart*, *nem volt hajlandó* nyilatkozni. „... a miniszter *nem kívánt* jóslásokba bocsátkozni...” Nyilván *nem akart*, *nem tudott* jóslni a kérdéses ügyben, ezért *nem bocsátkozott* jóslásokba.

Beszélhetnénk az idegen szavak, kifejezések hibás használatáról is. Például a latin *anno* azt jelenti: *évben*, nem pedig azt, hogy *egykor*, *valamikor*. Mindig hozzá kellene írni az évszámot! A *status quo* teljes alakja: *status quo ante*, ami azt jelenti: az előző (az eddigi) állapot szerint. De sohasem ebben az értelemben használják. Ez megérme egy külön cikket! Egyelőre azonban ennyi is elegendő. Remélem, *nem vétettem hibát*, *nem kívántam* farszítani az olvasót. *Lehetőséget kívántam biztosítani* másoknak is a vitára. Talán ha az *újságírások*, *szerkesztések*, *tévé- és rádióbemondások* helyesen fognak írni, beszélni, akkor élvezhetőbbé, érthetőbbé válik a média.

Dr. Bogárdi Mihály

(Felülírja a törvényt – Emberek és emberkék – Sül a keze – 2001 legmorbidabb szava: eutanáziaturizmus)

A múlt év végén ezt hallottam a rádióban egy politikustól (és azóta más politikusoktól is): „A magyar–román miniszterelnöki nyilatkozat felülírja a kedvezménytörvényt.”

Felülírja? Ezzel az igével mostanáig csak a számítástechnika szaknyelvében találkoztam. A szövegszerkesztőnek, mint sokan tudják, két üzemmódja van. Az alapüzemmód a *beszúró* (insert mode), a másik a *felülíró* (typeover mode). A *felülírás* azt jelenti, hogy a már a képernyőn levő szövegbe újonnan beleírt betűk nem maguk előtt tolják az utánuk levő, tőlük jobbra eső szövegrészt, hanem folyamatosan törlik azt, annak helyére kerülnek. Az angol *over*-t annak idején magyarosabb lett volna *át*-tal fordítani (*átró* üzemmód), ez azonban megkésztet javaslat, s valójában nem is erre szeretnék most kilyukadni.

Hanem arra, hogy a rádióban elhangzott *felülírja* állítmány nem jelöli meg határozottan, mire gondolt a nyilatkozó. Nem akarok naivnak látszani: jól tudom, hogy a politikában sokszor éppen ez a célszerű. A hallgatónak azonban nem mindegy, hogy az utólagos megegyezés hogyan érinti a törvényt: *módosítja, hatályon kívül helyezi, érvényteleníti*, esetleg csupán *(át)értelmezi*.

Később más nyilatkozóktól is hallhatunk olyasmit, hogy az egyik hatóság, szerv, intézmény stb. rendelkezése *felülírja* a másikat. Elvben örülnünk kell annak, ha egy szaknyelvi kifejezés metaforikus értelemben átkerül a sajtónyelvbe, és ezzel színesíti annak stílusát. A *felülír*-t azonban legszívesebben *felülírnám*, mindig azzal a szóval, amely pontosan ki tudja és ki is akarja fejezni a közlés tartalmát. Elvégre a választási kampány mégiscsak a szókimondás ideje, vagy nem?!

Az *ember* főnév kicsinyítő képzős alakjának, az *emberke* szónak a Magyar értelmező kéziszótárban két jelentése van: 'kis növésű ember' és 'gyermek'. Mind a két értelmében *biz* (bizalmas) a szó, előbbi jelentésében még *kedvesk* (kedveskedő) is, pl. *derék emberke*.

Így a szótár, a harminc évvel ezelőtti helyzetet tükrözve. Bár én úgy emlékszem, hogy már akkor is létezett a szlengben a szónak egy olyan használata is, amely nem a ternet vagy az életkor kicsinységére utalt, hanem arra, hogy a beszélő kicsinek, gyengének tekinti az illetőt saját magához képest. Vagyis olyan, a szó szoros értelmében le kicsinyítő ízű

megjelölés volt ez, mint társai, a *pasi, pasas, pacák, hapsi, krapek, manus(z), mókus, ürge, szivar* stb.

Az utóbbi időben egyre-másra feltűnik az *emberke* a sajtóban is, mégpedig elsősorban a rádióban és a televízióban. Két éve, a nagy tiszai halpusztulás idején egy rendőri vezető arról számolt be, hogy „Eljárást indítottunk az *emberkék* ellen”, akik ciánállal megmérgeződtől haldatemeteket vittek el. Ebből a közlésből jól kiérezhető a lenézés, a (vélt) fölény a döglött hal evésére kényszerülő „kisemberekkel” szemben.

De hallhattuk a szót a sporttévészak-kommentátorától is, mégpedig olyan emberekről szólva, akiket inkább irigyelni, mint (le)sajnálani volna okunk: „Ez a három *emberke* teljesen szabadon játszik” (a Ferencváros három csatáráról volt szó); „Néhány ilyen *minőségi emberkére* [értsd: jó képességű vendégjátékosra] lenne szükség” a Győr csapatában. Nyilván ő maga is inkább kedveskedni, mint fölényeskedni akart, de a kettő sajátosan egybefonódott.

Utolsó (a rádióban hallott) példának két érdekessége is van. Az egyik az, hogy a nyilatkozó saját magát nevezi így (hogy ezt szerénykedésből vagy öniróniával teszi-e, az most mellékes): „Magyar-nép-művelés szakos *tanáremberke* vagyok.” A másik az, hogy az interjúalany: nő. Eszerint tehát újabban asszony(ka) is lehet ember(ke).

Mi lesz veled, emberke? – írta című regénye fölé Hans Fallada 1932-ben. Ezt kérdezzük mi is. Abban azonban bizonyosak vagyunk, hogy a régi értelmező szótárnak ez a szócikke sem maradhat változatlanul. Mit szólnának hozzá olvasóink, különösen a *tanáremberkék?*

A magyar női kézilabda-válogatott a világbajnokságon igen jól kezdett Svédország ellen. A mérkőzés közvetítője meg is volt elégedve a lányokkal, különösen egyikükkel: „Borók Ritának *sül a keze*.”

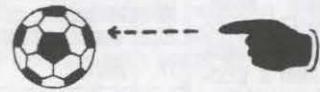
Sül a keze? Eddig azt hittem, hogy ilyesmi a strandon vagy a szoláriumban történik valakivel, s ott is inkább az arca vagy a háta sül, mint a keze.

Könnyű volt persze belátni, hogy az „újdonsült” szófordulat azt próbálja szemléletesen kifejezni, hogy játékosunk egymás után dobja a gólokat, valósággal úgy működik a keze, mint a lőfegyver. Ha mondhatjuk azt, hogy *elsül a puská*, miért ne mondhatnánk, hogy *elsül a keze*?

De hová lett az igekötő? Miért *sül* az a kéz, nem pedig *elsül*? Bizonyára azért, mert az *el* igekötő mozzanatos, illetőleg egyszeri eseményt jelez, így elhagyása tartós-huzamos, illetőleg ismétlődő jellegű ad a cselekvésnek. Könnyen lehet, hogy maguk a kézilabdázók is így beszélnek arról a társukról, aki egyre-másra lövi a gólokat: *sül a keze*. Ha zsargonizál is, nem árt a közvetítés stílusának, mert képszerű, és különben is: VEZETÜNK!

Szünet után azonban fordult a kocka. Riporterünk meg is jegyezte: „7–5-re *vesztjük* a második félidőt.” Vagyis még nem *vesztítettük el*, de abban a pillanatban ennyire *vesztjük*, mert ennyivel több gólt szerzett az ellenfél. Ezt is meg tudjuk tehát magyarázni (befejezettség helyett be nem fejezettség), de ettől még nem lesz se szebb, se jobb. Én bizony így mondtam volna: „(Csak) a második félidő alapján 7–5-ös *vesztésre állunk*” vagy „... 7–5 arányban *vezet az ellenfél*.”

Vezet? Már nyert is! Miközben az igekötő elhagyásának okain töprengtem, és jegyzeteket készítettem, elvesztettük a meccset. Úgy látszik, inkább szurkolni kellett volna, mint nyelvészkedni!

Tavaly ősszel újságolvasás közben ezen a meghökkentő címen akadt meg a szemem: *Eutanáziaturizmus Hollandiába?* (Népszabadság, 2001. november 26-i szám, 24. oldal).

Ezek szerint mostantól nem csupán gyógyulni, fürödni, tiszta levegőt szívni, lovagolni és (pardon!) szexelni szeretnének a turisták külföldön (lásd: *gyógyturizmus, gyógyfürdőturizmus, gyógyvízturizmus, termálturizmus, egészségturizmus, ökoturizmus, lovasturizmus, szexturizmus*), hanem könnyen, gyorsan – meghalni is. (Az ilyen „turistáskodásnak” azért Hollandia a célpontja, mert ebben az országban a cikk írója szerint törvényesítették az eutanáziát, a gyógyíthatatlan betegek halálba „segítését”).

A tudósítás szerzője nagy kedvvel gyűjti csokorba a címbeli *eutanáziaturizmus* szinonimáit. Olvashatunk a cikkben *eutanáziaturizmus*-ról, sőt (a mozgószával szép alkalmazásával) *kegyeshalál-utakról* és *kegyeshalál-turizmus*-ról is.

Valójában persze nem a szavak a morbidak, hanem a szemlélet, ami mögöttük van, és maga a világ, ami körülvesz bennünket. Az egész, úgy, ahogy van, egy divatjamúlt szlengszóval jellemezhető: *haláli*...

Kemény Gábor

IDEGEN HATÁSOK A MAI MAGYAR NYELVRE

A magyar nyelv, mint több más európai társa, a történelem során állandóan érintkezett más nyelvekkel, melyek befolyásolták (néhányukra persze ő is hatott). Az idegenből jött szavak megosztották és megosztják a magyar nyelvet használó és a vele foglalkozó társadalmat: vannak, akik elfogadják, üdvözik létüket és jelenlétüket, mások visszautasítják, elítélik – ők a nyelvi egységet és a nyelvi eredetiséget pártolják.

A mai napig gondot okoz egyes esetekben különbséget tenni az idegen, a jövevény- és a más nyelvek elemeiből képzett, de a magyar nyelv rendszerébe már beépült szavak között. A nyelvtudományi és a nyelv művelői szempontok gyakran ütköznek.

Az idegen és jövevénytiszta elhatárolásán kívül foglalkozni kell az ún. internacionalizmusokkal is. Az *internacionalizmus*-nak itt egy újabb jelentéséről van szó, nem a nemzetköziség elvéről, hanem olyan szavakról és kifejezésekről, amelyeket sok nyelven hasonlóan mondanak, írnak, s amelyek ezeken a nyelveken ugyanazt jelentik.

Ennek ma már a legkisebb követelménye a legalább négy, de inkább öt-hat nemzeti, világ-, illetve kultúrnyelvben való hasonlóság. Az *internacionalizmus* szakkifejezésen tehát olyan egyidejű (szinkrón), soknyelvű (multiingvális) jelenséget kell értenünk, mely része a „rendszerközinek” (interszisztémának), s megjeleníti, képviseli az egyes nyelveket. A nyelvhasználat szempontjából pedig úgy határozhatjuk meg, mint a többnyelvű megérthetőségnek egy elemét. Íme egy példa, ahol csupán némi eltérés van a szavak írásmódjában és kiejtésében: magyarul *kultúra*, angolul *culture*, németül *die Kultur*, szerbül, oroszul (és valamennyi szláv nyelven) *kultura*, olaszul *cultura* stb.

Beszélnünk kell azonban az ún. hamis barátokról (faux amis, false friends, falsos amigos, falsche Freunde) és a pszeudointernacionalizmusokról is, hiszen őket is leginkább egyszerűen az idegen szavak közé, esetleg az internacionalizmusok közé szokás sorolni. A „hamis barátok” olyan szavak, amelyek benne vannak ugyan a nemzetközi nyelvkörforgásban, ugyanolyan vagy nagyon hasonló alakban, de az egyes nyelvekben más-más a jelentésük, tehát csak látszólagos megfelelések. Ezeknek a szavaknak a használatokor lexikai átfedések alakulnak ki, melyeknek oka a hangzásbeli hasonlóság. A hasonló hangalakok szinte sugallják a hasonló jelentéstartalmakat, és ez hibához vezet. Például az angol és a német *cold* és *kalt* hideget jelent, ezért a legtöbben az olasz *caldo*-t is 'hideg'-nek vélik, holott olaszul ez a szó éppen 'meleg'-et jelent. Vagy például magyarul a *szolid* szót többnyire 'szerény, nem hivalkodó' jelentésében használjuk, míg a németben ez 'erős, szilárd, tartós'. A németek az *akadémikus* kifejezésen azt értik, hogy valakinek diplomája van, mi magyarok pedig azt, hogy az akadémia tagja.

A pszeudo-, vagyis álinternacionalizmusok tipikusan „angolosan viselkedő” szavak, mivel kitalálják és terjesztik angol mintára alkotják meg őket, de az angol nyelvben valójában nem léteznek. Leginkább jel-

lemzik a reklámok nyelvezetét, de hallhatók a fiatalok zsargonjában, s terjednek a nemzetközi politikai, gazdasági és technikai köznyelvben is. Többnyire keverék képzések, téves fordítások, félrehallások vagy analóg képzések során jönnek létre. Minthogy analóg és keverék képzések, félrehallások tulajdonképpen csak egyazon nyelvcsaládon belül történhetnek, a magyarban álinternacionalizmusok nem is nagyon fordulhatnak elő. Jó azonban, ha a német nyelvet tanuló magyar diákok felfigyelnek az olyan keverék képzésekre a németben, mint a rádiótelefonra használt *das Handy*, mert ez a szó nem létezik az angolban, ők az említett tárgyat *mobile*-nak nevezik. Sok ilyen ángol kifejezés terjed a mai fiatal németek nyelvhasználatában, s ezek a szavak élnek saját életüket: főnévként német névelőt kapnak, beépülnek a nyelv grammatikai és szemantikai szerkezetébe, igeként ragozhatók stb.

Miközben cikkemet írom, nagyon gyakran tudatosan magyarosítok, hiszen oly sok kifejezést írhattam volna úgy, ahogyan már megszoktuk, s lehet, hogy éppen így, magyarul hangzik „idegenebbül”. Például szívesebben írtam volna a *nem szakmabeliek* kifejezés helyett, hogy *lai*-*csukok*. A *történelmi tényező, elvárás, ismérv, meghatározó jegy* helyett sokkal inkább megszoktuk azt, hogy *kritérium*. A *szempont* helyett az *aspektus*-t, az *alaktan* helyett a *morfológiá*-t, a *szófejtés* helyett az *etimológiá*-t, az *egyidejű* helyett a *szinkrón*-t, a *szövegösszefüggés* helyett a *kontextus*-t, a *hang* helyett a *fonetika*-t stb. Ahogy azonban végigolvasom, mégis érthetőnek találom, így, magyarul is.

Hogy jobban eligazodjunk az idegen szavak építőelemei között, s hogy idegen elő-, ill. utótagot tartalmazó szóhoz már ne tegyünk magyar toldalékot, nem árt, ha tudjuk néhány idegen elő-, ill. utótag jelentését, annál is inkább, mert ha ezeket ismerjük, már sejtethetünk valamit a szó jelentéséről. Néhány fontosabb idegen elemet összegyűjtöttem, remélem, lesz, aki hasznát veszi. (Lásd a táblázatot, középen!)

Ezenkívül fontos gyakran emlékeztetnünk tanítványainkat arra, hogy nem szabad megengedni, hogy a tanult idegen nyelvek kedvezőtlenül befolyásolják anyanyelvünket. Így például a latin *-us* és a görög *-osz*, *-esz* végződés a legtöbb modern indoeurópai nyelvből eltűntek, ennek hatására a magyarban ezeknek keveréke jön létre, például az *effektus* helyett az *effekt*. Lehet, hogy egyszerű nem lesznek már sem technikusaink, sem biológusaink, csak *technik*-ek és *biológ*-ok? Nos, ha nincs is veszélyben anyanyelvünk, javítanivaló azért akad bőven! A veszély elkerülésében pedig a legnagyobb szerepük és felelősségük a magyar- és idegennyelv-tanároknak, valamint a médiában dolgozóknak van, hiszen ezeken a csatornákon jut el a tudás a legtágabb közönséghez.

Vígh Erika

	Idegen elem	Jelentése	Példa	Jelentése
1.	<i>bio-</i>	élet	<i>biológia</i>	az élettel kapcsolatos tudomány
2.	<i>com-/con-</i> (<i>kom-/kon-</i>)	együtt, -val, -vel össze	<i>komponál</i>	összeállít
3.	<i>contra-</i> (<i>kontra-</i>)	ellen	<i>kontradikció</i>	ellentmondás
4.	<i>dis-/di-/des</i>	elosztást, tagadást, ellentétet jelölő előtag	<i>diszkvalifikál</i>	kizár
5.	<i>ex-</i>	ki, kifelé	<i>exportál</i>	kiszállít
6.	<i>geo-</i>	föld	<i>geológia</i>	földtan
7.	<i>gramm-/graph-</i>	írás	<i>grammatika/ grafika</i>	nyelvtan/nyomdai eljárások gyűjtőneve: művészeti szárm. rajz
8.	<i>in-</i>	vminek az ellenkezője, -(a)lan, -(e)len	<i>indiszkkrét</i>	tapintatlan
9.	<i>inter-</i>	között	<i>internacionális</i>	nemzetközi
10.	<i>-krácia</i>	uralkodás	<i>demokrácia</i>	népuralom
11.	<i>-lógia</i>	tanítás, vminek a tudománya, tana	<i>morfológia</i>	alaktan
12.	<i>makro-</i>	nagy	<i>makrokozmosz</i>	világmindenség
13.	<i>mikro-</i>	kicsi	<i>mikroorganizmus</i>	szabad szemmel nem látható élőlény
14.	<i>mob-/mot-</i>	mozgás	<i>mobilis/motorikus</i>	mozgatható, mozgékony/mozgató, meghajtó
15.	<i>mono-</i>	egy, egyedüli	<i>monarcha</i>	egyeduralkodó
16.	<i>-nomia</i> (<i>-nómia</i>)	törvényesség	<i>autonómia</i>	önállóság, önkormányzat
17.	<i>pat(h)-</i>	szervenedés, szenvedély, szenvedés, kóros	<i>pátosz</i>	szervenédes lelkiesedés
18.	<i>phil-</i> (<i>fil-</i>)	barát	<i>filantróp</i>	emberbarát
19.	<i>phon-</i> (<i>fon-</i>)	hang, hangzás	<i>megafon</i>	hangosbeszélő
20.	<i>phys-</i> (<i>fiz-</i>)	természet	<i>fizika</i>	természettan (a mozgó anyaggal foglalkozó tudomány)
21.	<i>polem-</i>	vita	<i>polemikus</i>	vitázó, vitázó kedvű
22.	<i>poli-</i>	közös(ség)	<i>politika</i>	a nyilvános, közösségi élet egyformán gondolkodó embereinek közössége
23.	<i>poly-</i> (<i>poli-</i>)	sok, több	<i>polyphón</i> (<i>polifón</i>)	többszólamú
24.	<i>pseudo-</i> (<i>pszeudo-</i>)	hamis	<i>pszeudonim</i>	álnév
25.	<i>psycho-</i>	lelki	<i>pszichológia</i>	lélektan
26.	<i>super-</i> (<i>szuper-</i>)	főlött, túl	<i>szupermen</i>	kivételes képességekkel megáldott férfi, emberfeletti
27.	<i>tele-</i>	távol	<i>telefon</i>	távbeszélő
28.	<i>trans-</i> (<i>transz-</i>)	át, keresztül	<i>transzportál</i>	átszállít
29.	<i>uni-</i>	egy	<i>uniformis</i>	egyenruha
30.	<i>ultra-</i>	túl, túlzó, szélső	<i>ultramodern</i>	(kihívóan) újszerű

Terrorista nyelvművelők

Nyelvészek egy kis, de mindenre elszánt csapata, amely magát szociolingvistának, társasnyelvszűnek nevezi, 2001-ben sok fórumon, például az Oktatási Minisztérium Köznevelés című lapjában, más lapokban és az interneten hangoztatja a véleményét, hogy a nyelvművelés tudománytalan, hatástalan, terrorizáló, kártékony – mert diszkriminatív. 2001 októberében honlap is létrejött, amelynek ez a címe: „A nyelvművelés kártékonyaságáról és ármánykodásáról”. S benne – ismétlem, 2001 októberében, vagyis szeptember 11. után – ez a mondat szerepel: „Ez az oldal azért fog elkészülni, hogy egy helyre gyűjtve bemutassa, hogyan tehettek szert hatalomra egy áltudomány képviselői, milyen eszközöket alkalmaznak a naiv beszélők megtévesztése és a hatalomhoz jutás érdekében, hogyan terrorizálnak egy egész nyelvközösséget, hogyan bályegeznek meg embercsoportokat anyanyelvük miatt.”

A nyelvművelők tehát mint Oszama bin Laden, a nyelvművelés mint Al-Kaida. Előrebocsátom, hogy a tudományos vitákkal egyetértek, sőt élvezem azokat. Végre valami! Nem gondolom, hogy a magyar nyelvművelést ne érhetné kritika. Nem szoktam magam tudósnak tekinteni (legfőleg szorgalmas munkásembernek), mert aki magát tudósnak tekint, az mindig gyanús egy kicsit. Főitöbb nem gondolom tudományos tevékenységnek ezeket a jegyzeteimet. Továbbá azt is elhiszem, hogy a tudomány változik (a fejlődésben nem vagyok biztos), s hogy ma másként ítélünk meg bizonyos tevékenységeket, mint tegnap. Az azonban elgondolkodtató, hogy diszkriminatív, azaz kirekesztő, vagy éppen tudománytalan és hatástalan lett volna – és most csak eltávozott nyelvszűket vagy a nyelvművelésért tevő értelmiségieket fogok felsorolni: a rádióbeli Édes anyanyelvünk sorozat elindítója: Halász Gyula vagy negyven éven át gazdája: Lőrincze Lajos. Kirekesztő lett volna Bárczi Géza? Vagy hogy a sort az elején kezdjük: esetleg Kazinczy Ferenc is? Meg az Akadémia előtt szobrával díszelő Szarvas Gábor? Netalán radiózzunk egy kicsit a magyar művelődéstörténeten. Értékeljük át és újra?

Ez egyébként elkezdődött. Egyik támadó szociolingvistánk Kosztolányi Dezső nyelvművelő írásairól azt írja, hogy unalmasak, rögeszmések, Kosztolányi okoskodik, sőt ismétlődő motívumaival „hazudozik”. Jegyezzük meg: Kosztolányi – hazudozik. A Tülvilági séták című írása a televíziós szappanopera, a Szomszédok nyelvezetére emlékezteti a nyelvművelés (egy társadalmi jelenség) természetrajzát kutató szociolingvistánkat, vagy éppen az Édes Anyanyelvünk. Tehát az

A Magyar Rádió Édes anyanyelvünk című sorozatában elhangzott jegyzet írott változata.

Édes Anyanyelvünk című lap – szappanopera. Azt kell gondolnom, hogy Önök most, kedves Olvasóink, a Szomszédok vagy a Barátok közt, esetleg a Mónika-show írásos változatát vagy legalábbis egy ponyvanovellát olvassanak. Gondolták, gondoltuk volna?

Hadd ismételjem meg: egészen biztosan lehet így vélekedni. Belefér. Biztosan ki lehet mutatni Kosztolányiról azt is, hogy hatszoros anyagiilag volt, sőt bulvárosodó, kommercializálódó világunkban ezzel az öcsillagos témával még bulvárlap címcímoldalára is fel lehet kerülni.

Folyik is – tudatosan, a tudományos és a sajtószabadság védelmében – a deheroizálás. A recept így szól: lehetőleg minél nagyobb, minél jelesebb személyiséget válasszunk, rántsuk le róla a leplet, kenjük rá sarat, vagy esetleg mást is.

És most jön a legfontosabb, amiről a médiaháború eleje óta beszél a megfontolt, szolid és csendes hangú értelmiség. Az önszabályozás, az önkoriázás. Hogy ha én valóban sok mindent megtehetek, akkor sem teszek meg mindent. Mert vannak más megfontolások is. Például az, hogy egy általában elüzletiesülő, értékeket megkérdőjelező, értékekben kiüresedő világban – mint értelmiségi – nem beszélék az embereket összetartó értékek ellen. Tudományosan valamit nyugodtan támadhatok, de mégsem teszem, mert sokak számára ez fontos, sokaknak lényeges érzélem. Beszélhetnék, de nem teszem. Sőt: tudományos igazságokkal ártani is lehet.

Egy értelmiséginek tudnia kell, hogy min ironizál.

Végezetül csak egy apró következtelésre szeretném föl hívni a támadásba lendült társasnyelvszűk figyelmét. A magyar nyelvművelésre azt mondják, hogy hatástalan. Ha hatástalan, akkor mi a bajuk vele? Mondják a magukét a rádióban, senkit sem érdekel. Rendben. Írogatják egymásnak az Édes Anyanyelvünk, ezt a szórakoztató és neveléses lapot, akkor mi van? Csak azt nem tudom, hogy ami hatástalan, az hogy lehet egyszerre kirekesztő, diszkriminatív, sőt terrorizáló. Vagy talán a nyelvművelés mégsem hatástalan, mivel megfogalmaz olyan értékeket (eszemény, igényesség, jóhangzás, szépség; művelődéstörténet, tudománytörténet, tudományos ismeretterjesztés), amelyekre sokaknak szükségük van, s egyesekeknek nem tetszenek?

Legmélyebbre az a kollégám jutott, aki a nyelvművelőket – így „tesztileg”, nevetek nem említve – egy gazdasági hetilapban „a szellemi alvilág álnyelvszű szélhámosainak” nevezte. A Magyar Tudományos Akadémia, melyet a magyar nyelv ápolására hoztak létre, nem tiltakozott ezellen.

Balázs Géza

JELÉN-SÉGEK

A cím nyelvi jelenségekre utal, de azt is érzékeltetni szeretné, hogy amiről szó lesz, az a *jelen* nyelvi valóságához tartozik, most játszódik le, a szemünk láttára.

Lássuk a példákat! „Budapesten az átlaghoz képest jobb a helyzet.” „A tervezetthez képest fél évvel előbb adják át az új létesítményt.” Mi itt a hiba? „Az átlaghoz képest jobb...” „A tervezetthez képest előbb...” Hát persze: a keveredés! Két kifejezőmód mosódik össze: „Budapesten az átlaghoz képest jó a helyzet” és „Budapesten az átlagosnál jobb a helyzet”. Nagyjából ugyanazt jelenti mindkettő. Külön-külön kifogástalanok is. De nem keverhetjük össze őket, mert akkor zavarossá válik a mondat. Az elsőben ugyanis viszonyítunk, a másodikban pedig hasonlítunk. Ha a *képest* névutót használjuk, utána alapfokú a melléknév vagy a határozószó („a tervezetthez képest – vagy: az ütemtervhez képest – jól halad az építkezés”), ha viszont hasonlítunk, akkor a középfokú alak a helyes („a tervezettnél – vagy: a határidőnél – előbb adják át a létesítményt”).

Eleinte nehezen tudtam indokolni, hogy miért, de évek óta visolygok az „En azt gondolom...” kezdetű mondatoktól. Nyelvi-stilisztikai szempontból aligha hibáztathatjuk, legfeljebb a hanglejtés kifogásolható, amikor a *gondolom* végét elnyújtva lebegtetik, de most nem erről akarok szólni. Inkább arról az emberi és szónoki magatartásról, amely mögötte van. Az „azt gondolom, hogy...” a határozott kiállítás hiányának, a felelősség elhárításának a kifejezője a mai magyar közbeszédben.

„Az gondolom...” – mondja a politikus, a szakember, a vezető, és szinte látom, ahogy maga elé emeli a kezét: de ezt tőlem ne tessék számon kérni, elvégre gondolni akármit szabad, az még nem jelent semmit, nem von maga után következményeket. Ré-

gebben az „úgy gondolom” járta hasonló helyzetben, amely csak ányalatnyival tartalmazott több felelősségvállalást, de ma már ezt is soknak érzik a nyilatkozók. Pedig hol vagyunk még az igazán nyílt, egyenes beszédűtől! Mondhatnák ezt: „úgy vélem”, „az a véleményem” – de hát akkor csakugyan *saját* véleményt kellene mondaniuk. Fogalmazhatnának így: „azt hiszem”, „úgy hiszem” – ez viszont már a véleménynél is több. Majdnem annyi, mint a „hiszem”. Azután pedig már igazán nincs messze a „hiszem és vallom”... Brrr! Hagyjuk a fantáziálást, ilyet okos ember ma ki nem ejtne a száján. Mi lesz akkor a karrierrel?

Azt hihetnénk, a szavak írásmódjában nincs, nem lehet változás, hiszen azt a helyesírási szabályzat és a szótárak rögzítik. Pedig van! Én itt most csak egyre térek ki. Nem tudom, hányan figyeltek fel olvasóink közül a *nemcsak* kötőszóra mostanában. Tessék ellenőrizni: az újságokban, az újabban már a könyvekben is szinte kizárólag különírvá használják! Hiába mondja az iskolai tankönyv, az akadémiai szabályzat, a nyelvművelő szótár, hogy a *nemcsak* kötőszót általában egybeírjuk, a mi nyomdászaink mégsem írják egybe. Vagy lehet, hogy ebben is a számítógép a ludas, mint már annyiszor? Talán elősegítette a különírás terjedését, hogy a hasonló szerepű *ne csupán*-t mindig különírtuk, csakúgy, mint a *ne csak*-ot. Kár, mert ha folytatódik ez a tendencia, nyelvünk szegényebb lesz egy eszközzel, amely finom árnyalatokat megkülönböztetésére alkalmas. Figyeljük meg a különbséget a következő két szituációban. „Nemcsak hármast kaptam az érettségim – voltak ötöseim is.” „Nem csak hármast kaptam! A többiek mind egyesre vizsgáztak!” A különírás ilyenkor a kiejtésben azt jelenti, hogy a *csak* erőteljes hangsúlyt kap.

Móricz Kálmán

Parafrázis, paralimpia

A Kossuth rádió *Mérleg* című műsorában (augusztus 22-én este) szóba került a *parafrázis* szó, a műsorvezető ugyanis azt hallotta, hogy a szó magyarul nyelvbtlást jelent, de ő ebben kételkedett: a ritkán használt, de fontos, kissé misztikusan csengő szó problémája ennél bonyolultabb.

A kérdés akkor függőben maradt. Most az a feladatunk, hogy tisztázzunk, értelmezzünk és pontosítsunk; szükségesnek látszik, hogy a gyökerekig hatolva úgyszólván „felboncoljuk” a szót, csak így kaphatjuk meg viszonylag pontos jelentés-tartalmát.

Para-

Az ógörög eredetű, *para-* előtaggal képzett összetett szavakkal tele van a világ, vagyis nemzetközileg használatosak, szinte naponta találkozunk velük. A *para-*szerepe, funkciója nagymértékben hasonlít a mi nyelvünk módosító határozószavaihoz (*csak, még, majdnem* stb.), részben meg a különféle igekötőkhöz. Mint a magyar nyelvi elemek, a *para-* is hol kisebb, hol nagyobb mértékben módosítja a vele kapcsolt névszók és igék jelentését. A *para-* elemmel kezdődő szavak nagy részét a fogalmilag gazdag ógörög nyelvből „örököltük”, de sok mesterséges (vagy mesterkelt?) szó született a modern nyelvekben is. Ezeknek a szavaknak a kifejezőereje, árnyaltsága, évezredek megszokottsága esetenként meghatározó. Azért is terjedtek el, mert többnyire nem tudjuk visszaadni az eredeti fogalom pontos jelentés-tartalmát, hangulatát. Rengeteg a „művi” úton született szó, az alkotók azzal sem törődtek, hogy a szavak nagy része nyelvtanilag hibás, hiszen a *para-* görög előtaghoz a görög szavakon kívül latin, francia vagy akár olasz szavak is kapcsolódnak. Például *paracentrikus, parapet*.

Lássunk példákat a gyakrabban használt szavakból!

A *para-* előtagnak túlnyomó többségben a *majdnem* határozószó felel meg. Például a *paracentrikus* = majdnem középpontban mozgó, de nem egészen; a *paramilitáris* = majdnem katonai, de csak félig-meddig az (erre jó magyar szavunk is van: *félkatonai*); *paratífusz* = majdnem tífusz, de sokkal könnyebb lefolyású betegség, tífusz is, meg nem is; *parahipposz* = majdnem ló, vagyis: *ösló, vadló*; *paraszolvenzia* = majdnem fizetség, mellékfi-

zetés (leleményes magyar kifejezésel: *hálapénz*).

A *para-* előtaggal kapcsolt szavak elég gyakran összetéveszthetők. Egy példa: *paradigma* = majdnem mintakép, példakép – összetéveszthető a *dogma*-val, amely olyan tantétel, állítás, amelyre nincs bizonyíték, míg a *paradigma* főnév a *deigma* (példakép) szóból származik. És még sokáig sorolhatnánk a sűrűn előforduló szavakat, mint *parabola, paradoxon, parazita, paraméter*.

Ezek a szavak is a fentiek szerint „fordíthatók” magyarra. Ám akadnak olyan szavak is, amelyek lényeges jelentésváltozáson mentek át az évezredek alatt. Csak egy példa: az *odé* = dal, a *para* + *odé* = *parodia* jelentése mellékdal, karének. Mára nagy a változás, mint ismeretes, valamilyen művészi alkotásnak humoros-ironikus-csúfondáros kifigurázását értjük rajta.

Phraszisz

Nézzük meg közelebről a *parafrázis* szó másik elemét, a *phraszisz* főnevet, amit mi *frázis*-nak mondunk és írunk. A görög szó jelentése: beszéd, szóolás, hogy úgy mondjam, „tárgyilagos” szó, semmilyen pejoratív mellékerdelem sem kapcsolódik hozzá. Mi a *frázis*-t üres szólamnak, semmitmondó közhelynek értelmezzük. (Ennek a ténynek a mi tárgyunk esetében nincs jelentősége.) Tehát a *parafrázis* magyarul: majdnem szóolás, majdnem beszéd, de nem igazi, nem szokványos, mert van valamilyen akadály.

És most jutottunk el a 'nyelvbtlás'-hoz. Ugyanis ugyanebből a szótóbból származik a másik főnév, a *parafraszia* vagy *parafraszia*. Ez a szó mellébeszélést és nyelvbtlást is jelent. Ógörög szó, mindössze egyetlen betűben különbözik a *parafrázis*-tól (de a jelentéskülönbség lényeges), tehát ha merészek vagyunk, arra következtethetünk, hogy a görög gondolkodásban, nyilván tudat alatt, az élt, hogy a mellébeszélés időnként vagy esetenként nyelvbtlással jár.

Állításunkat alátámasztja az a tény, hogy az ugyanazon szótóbból származó *phraszter* sem csak a *szónok*-ot, a *beszélő*-t jelenti, hanem a *magyarázó*-t, az *értelmező*-t is.

Ezek után mi is a *parafrázis*? A viszonylag könnyen „lefordítható” *para-* előtagú szavakkal szemben

csak megközelíteni tudjuk a szó jelentés-tartalmát. Ilyen szavaink: *átirat, átírás, változat*. Szigorúan véve egyik sem jó, még csak nem is használható. Miért? Elégképpen kézenfekvő, hogy ezek csak másod- vagy harmadsorban jelenthetik a *parafrázis*-t, vagy még akkor sem, hiszen jelentésük tartalma másra van lefoglalva. Röviden a tipikus *parafrázis*-ról: a filmrendező egy novellából filmet készít, azaz *parafrázeálja*, másképp, más műfajban formálja meg a mondanivalót.

Paralimpia

Újabbán, egy-két éve, gyakran hallhatjuk-olvashatjuk, hogy a mozgássérültek legnagyobb nemzetközi sportvetélkedőjét *paralimpia* néven emlegetik, és hivatalos-félhivatalos iratokban írják is. Ha ezt a vetélkedést megtiszteltük az *olimpia* elnevezéssel, eléje téve a *para-* előtagot (*paraolimpia*), nincs szükség további átalakításra vagy rövidítésre. Nem nyerünk semmit az *o* hang elhagyásával, csak veszíthetünk. Így ugyanis a *para-* előtag óhatatlanul fölösleges hangsúlyt kap. Tehát semmi sem indokolja az *o* elhagyását. Mi magyarok ugyan „kényelmes” beszédűek vagyunk, nyelvünk nem szereti a magánhangzók torlódását (a mássalhangzókét sem), de kinek jutna eszébe, hogy a nemzetközileg elterjedt idegen szavakból, mint *koordinál, ideológia, preambulum*, akár csak egy hangot is elhagyjon?

További érveim: az *olimpia* nem egy szó a szavak tengerében; egyetlen nyelv sem nélkülözheti a maga teljességében. És a mesterséges szavak közt nincs példa arra, hogy ha az előtag, a *para-* „ütközik” a domináns szó kezdő magánhangzájával, a névszóból vagy az igéből vonnánk el a hangzót. Mindig a *para-* második *a*-ja marad le. Például a *para* + *anthroposz*-ből *paranthroposz* (majdnem ember, ősember, előember) lett, a *para* + *odosz*-ből *parodosz* (az *odosz* = utca, bejárat), azaz mellékbejárat a színpadon. (Nem tévesztendő össze a *parodiá*-val, amelyről fentebb szöveztünk.)

Végül hadd jegyezzem meg, hogy 20–30 év múlva utódaink már nem fogják érteni a *paralimpia* kifejezést, hiszen a *para-* megmarad tekintélyes előtagnak, de mit kezdjenek a *limpiá*-val?

Soproni János

Sportnyelvünkről

A sportok és szakkifejezései a XIX. században jutottak el először hozzánk. A szavak, akárcsak a sportok, főleg angolok voltak, kivéve a vívás szakkifejezéseit, melyeket a franciából vettünk át, no meg a *póló* szót, mely már az angoloknál is átvétel volt (a pilinckát jelentő tibetiből). Hozzánk az eredetileg francia tenisznyelv is már angol átírásban jutott el. Bérczy Károly, az Anyegin fordítója volt az első, aki belefogott az idegen sportműszavak magyarításába. Neki köszönhetjük *mezőny* szavunkat.

A XX. században aztán már nagyobb mérvű és tervszerűbb sportnyelv-magyarításra került sor. Az 1930-as évek végétől kezdve több mint 200 magyar sportművész született. A *planche*-ből *pást* lett, a *ring*-ből *szorító*, a *tribün*-ből *lelátó*, az *off side*-ből *lesállítás* (majd utóbb, az 1950-es évek második felétől csak *les*), a *volley ball*-ből *röplabda* stb. A sportnyelv magyarításáért akkoriban Feleki László tette a legtöbbet.

Manapság a több sportcsatorna jövőtéből a nagyközönség tömegestül élvezheti tévén a legkülönfélébb sportokat, olyanokat is, amelyeket hazánkban eddig egyáltalán nem ismertek, vagy csupán kevesen üzhettek. (Nem szólva a legújabb sportágakról.) Az említett sportok tévés közvetítése-kommentálása számos nyelvi problémát vet föl.

Ellentétben a Bérczyekkel és Felekikkel, a mai ifjú sportriportereket nem fűti a magyarítás vágya. Ellenkezőleg: büszkék arra, hogy tudnak angolul. (Sajnos általában csakis angolul tanultak meg, ezért ejtik a francia Lionelt „lájonel”-nek, a német Michaelt „májk”-nak, s a műkorcsolya- és jégtáncversenyek közvetítésekor ezért mondanak *oridzsinelprogram*-ot a magától adódó *eredeti program* helyett.) Alig néhány olyan sportkommentátorunk akad, aki legalább iparkodik magyarul nevezni meg, amit lehet. Ilyen a teniszbeli *fogadóesély*, melyet a fiatalabak inkább *bréklabdá*-nak neveznek. Fülemet a *tie-break* (tájbrék) is sérti. Lám, a franciák is már *jeu décisif*-nek (zső deszizif), azaz *döntő gém*-nek, *döntő játék*-nak mondják. Nekünk vajon miért nem jó ez? A *return* (ritörn) helyett mondhatnánk *fogadás*-t vagy – ha ez erős – *kontra*-t, a hosszadalmas *ki nem kényszerített hiba* helyett pedig (lévén ez az *unforced error* tükörfordítása) *önhibá*-t, hiszen ez a magyarban szinte adva van. (Sajnos, ezt csak egyetlen teniszkommentátortól halljuk.)

Hazánkban sokáig nem ismertük a *curling* nevű sportot – amely egyébként egy 'kő' jelentésű skót szóból való –, legföljebb egy Brueghel-festményről. Most a tévében sűrűn élvezhetjük. A műsorújságokban – helyesen – *csúszókorong* néven szerepel, az ifjú tévériporterek azonban következetesen a *curling* (kőrling) névvel illetik, azzal az indokkal, hogy ez nemzetközi szó. Figyelmükbe ajánlom, hogy a *football* is nemzetközi szó, ná-

lunk mégis *labdarúgó*-bajnokság van, továbbá, hogy a sportág finn neve *jalkapallo*, az olasz pedig *calcio* (kalcsó). A csúszókorong egy-egy menetét is angolul, *end*-nek mondják a sportág ifjú közvetítői, a csapatkapitányokat meg *skip*-nek (szkip). Nyilván büszkék szakmai hozzáértésükre; arra viszont nem fordítanak gondot, hogy a szakszavaknak magyar megfelelő-t találjanak, a Bérczy- és Feleki-félék szenvedélyével.

No aztán itt van a *bowling* (bouling), a klasszikus, kilenc bábuval játszott tekészésnek, a *kugli*-nak modern, tízbábús, fogólyukas golyós változata. Én bizony az angol név helyett inkább *tízesteké*-t mondanék. A régi tekejáték mindinkább háttérbe szorulván az új változat mögött, a franciák ez utóbbit egyszerűen csak *quille*-nek (kíjj), azaz tekének vagy golyónak nevezik. A golyó másik francia neve, a *boule* (bul) egy másik sport, a petank lazább, népi formájának megjelölésére van fenntartva.

Petank, mondom, holott hát ez is idegen név, ugye: a *pétanque* átvétele. (A francia szó a provanszál *ped tanco* – zárt láb – elnevezésből ered, arra való utalásképp, hogy a golyó eldobásakor a lábnak zárva kell maradnia.) Mivel a sportnak csak erőltetett körülírással lehetne magyar nevet adni, a *petank* épp-úgy megőrizhető, mint – mondjuk – a *gól*.

Más. Tekintélyes sporthírlapíróknál olvasunk *play off*-ról (pléjoff), noha e kifejezésre több magyar megfelelő is akad: *rájátszás*, *széltölvés*, *éldöntő*. A *Final Four* (fájnel for), azaz a legtovább állva maradt négy csapat helyett mondhatnánk *Nagy Négyes*-t, de akár *Javanégyes*-t is, már ha volna bennünk igazi nyelvújító szellem – és főleg igény. Nem tudom, miért kell *skate-board* (szkétbord) néven tisztelni a már megmagyarosodott *gördeszka*-t, a *hódeszka*-t meg *snow-board*-nak (sznőbord). Az amerikai futball még nemigen honos nálunk, de a *touch down* (tacsdaun) már most is lehetne *vonalgól*, a tízestekebeli *strike* (sztrájk) pedig ugyanúgy *tarolás*, mint a kugliban.

Számíthatunk a golfnak olimpiai számmá válására. Már most jelzem: a *tee* (tí) lehetne *tű*, hiszen a kezdő ütéshez erre a földbe szúrt eszközre helyezik a labdát. A *teeshot* (tíshot): *kezdő ütés*. Továbbá magyarul is lehetne mondani a *fairway*-t (fervéj): *főút*. No meg a ponttértek nevé: *eagle* (ígl), *birdie* (bördi), *bogie* (bogi), azaz *sas*, *madárka*, *madárijesztő*. A *putt* (patt): *gurítás*. A *free drop* (fri drop): *szabad ejtés*. A *green* (grin): *zöld*, netán *plató*. A *peaching wedge* (pícsing vedzs): *bunkerütő*. És így tovább.

A globalizáció során az angol amúgy is túlonult „rátehenkedik” a nemzeti nyelvekre. Próbáljuk a magunkét nemcsak övni, hanem gazdagítani is a megfelelő műszavak magyarításával. A sportműszavakéval is.

Timár György

Antik ritmus

Sokan bizonyára nem hiszik el, holott így igaz: hétköznapi életünk tele van antik ritmusokkal. Csak egy kissé oda kell figyelniünk, és kiderül, hogy néha még a legprózaibb közleményeket hordozó szavak egymásutánja is görög vagy ha úgy tetszik: latin versütemre lüktet. Meglepető állítástomat hadd igazoljam egy-két példával.

Íme, valamelyik napilap első oldalán egy cikknek ez a címe: *Megroggyanhat az agrárszektor...*

Ugye kihallatszik belőle egy *hexameter* első négy verslábja: tá-tá, tá-ti-ti, tá-tá, tá-tá: „Meg-roggyan-ha-ta zag-rár-szek-tor...” Kedvem volna kiegészíteni egy kötelező *daktilussal* – tá-ti-ti –, ezt pedig követhetné, és az egész sort lezárhatná egy *spondeus* – tá-tá –, hogy teljes legyen az Odüsszeia, az Aeneis vagy a Zalán futása versformája, a hexameter. Hasonló négy antik versláb bukott ki a tévériporter szájából, véletlenül persze, amikor vízilabdázóink győztes mérkőzését közvetítette: *Molnár ellen fújnak a bírák...* – tá-tá, tá-tá, tá-ti-ti, tá-tá... Ezúttal is két versláb hiányzik a hibátlan hexameterből, az elejéről vagy a végéről, ahogy tetszik.

A most következő újságcímét is olvashatom első négy verslábúnak, vagy utolsó négy verslábúnak: *Vádemelés egy béranya ellen* – tá-ti-ti, tá-tá, tá-ti-ti, tá-tá.

Jól van! – egy kissé laza *pentameter*t is idézhetek, ráadásul egy vidéki építőanyag-kereskedés feladta újsághirdetésből: *Csornai hornyolt és hódfarkú cserepek* – tá-ti-ti, tá-tá, tá, tá-tá, tá-ti-ti, tá. Milyen szép ebben a kiegyesítésre nem szoruló, bár kissé szabálytalan pentameterben a két ritka, de alliteráló jelző: *hornyolt* és *hódfarkú!* Lehet, hogy magyarul még a tetőfedés is csupa költészet!

És hogy a betegségről tudósító rádióhír is egy nagy klasszikus költőnkét juttatja eszünkbe?!

Mert egyszer délután négytől éjfélig több hírműsort is meghallgattam, és valamennyiben elhangzott, hogy a világszerte ismert férfit kórházba vitték – *szívpanaszokkal*: tá-ti-ti, tá-tá.

Ez bizony *adoniszli sor*, a szapphói strófa negyedik sora. Írhatta volna akár Berzsenyi Dániel is...

Dalos László

Hangtani „válság”

Maróti Andor cikke (Múló modorosság vagy tartós változás? – Édes Anyanyelvünk, 2001. október) a nyelv sorsa és művelése szempontjából igen fontos kérdéseket tárgyal. A hétköznapi nyelvhasználatban több olyan változást figyelhetünk meg, amelyet torzításnak, a nemzeti nyelv silányításának tarthatunk. De az-e valójában? Avagy változás, amely állandó folyamat a nyelvekben, és mesterséges fékezése olyan, mintha meg akarnánk állítani az időt. Az előbbi feltételezést, a minőségromlást látszik igazolni a következő kijelentés: „Amikor Finnországban jártam, a járműveken beszélgetőket hallgatva sokszor volt az az érzésem, hogy magyar szót hallok. Pedig csak a hangsúly volt ismerős. Manapság az itthoni tömegközlekedési eszközök interjúit hallgatva viszont úgy érzem, külföldön vagyok.”

Vegyük sorba, pontokba foglalva az aggályokat!

1. A szó végének elnyújtása. Nem új jelenség, már a háború előtt is megfigyelhettük. Kétségtelen, hogy a mostaninál sokkal szűkebb körben. A „szóvégnyújtó” jelentős része azonban ezt az ejtésformát csak akkor használja, ha a nyilvánosságnak beszél (pl. rádióinterjúban), vagy közlendőjét igen fontosnak tartja, semleges beszédben nem. De nem zárhatjuk ki, hogy egyszer majd általánossá válik az utca és a munkahely beszédében is.

Van a szóvégnyújtásnak egy „főerősített” fajtája, amelyet a szóvég kiejtése közben történő, a szokásosnál nagyobb hangmagasság-változtatás jellemez. Ez sem új. Valamikor a közönség „húzás”-nak nevezte, és megvetette, mert zsidó szokást látott benne („Úgy énekel...”) Biztos, hogy nagyon csúnya, mégis a terjedését figyelhetjük meg.

2. A mondatok végének hangsúlyozása. Talán az én figyelmetlenségem, hogy nem észleltem. Az ellenkezőjét inkább: az előadó, nyilatkozó hangosan, érthetően mondja az első szavakat, majd halkán és hardva a mondat második felét. Főként előadásokban, előadásszerű szónoklatokban és nyilatkozatokban fordul elő. Valószínűleg előkelőnek érzik az „illetékes” beszélők. Ez azonban nem új jelenség.

3. Bizonyos szerkezetek hangsúlyának eltolódása. Maróti Andor a személynevek hangsúlyozását tárgyalja, jelesül azt, hogy a hangsúly a keresztnévre kerül. Amennyire meg tudtam figyelni, a politikai nyelvhasználatból indult el, és leginkább felsorolásokban hallható. Emlékszem, mennyire feltűnt nekem Kádár János híres-hírhedt

1956. november 4-i rádióbeszédében, amikor „szózatának” aláíróit sorolta fel: Kiss Károly, Marosán György, Münnich Ferenc... Azóta is állandóan észlelhetjük, és a politikai változással, a nyilvánosság előtt szereplők kicserélődésével sem került a sülyesztőbe. Inkább lélektan, mint nyelvi oka lehet. Alighanem feltételezik, ha nem is tudatosan, hogy – mivel a nyelvi szerkezetnek a vége marad meg leginkább az emlékezetben – így jobban az emberek fejébe verik a közlés lényegét. Nem nagyon hiszem tehát, hogy idegen hatásra kellene gyanakodnunk. A hétköznapi beszédébe még alig került át ez a jelenség. Az egyszerű emberek (még?) nem beszélnek így: „A Kovács Laci, a Szabó Feri meg a Nagy Julcsa jártak arrafelé.”

Tegyük fel újra Maróti Andor kérdését: modorosság vagy kezdődő nyelvi változás? Minthogy az anyanyelvi beszélőknek csak egy részére jellemző, illetőleg csak bizonyos beszédhelyzetekben fordul elő, egyelőre nem lehet a kérdésre végleges választ adni. Annyit mondhatunk, hogy csúnya, de ez nem akadályozza meg abban, hogy általánossá váljék, idővel nyelvi szabállyá erősödjék.

Kérdés, tehetünk-e ellene valamit. Az utca, a sportpálya nyelvhasználatát alig lehet szabályozni, ha próbálkozunk vele, csak sóhajtozás lehet belőle. Más a helyzet akkor, ha a mintáról van szó. (Erről máskor is elmélkedtem, l. Édes Anyanyelvünk, 2001. június.) A rádió, a televízió nem válogathatja meg interjúalanyait nyelvi kultúrájuk szerint, mert akkor nagyon szűk lesz a választéka, egyoldalú a közvetített vélemény. Egyet-mást még a mikrofon előtt vitatkozó hírességek-

től is el kell tűrni. A média munkatársaitól azonban elvárhatjuk, hogy beszédük példamutató legyen. Ez nem zárja ki a nyelvi változások tudomásulvételét, hiszen a nyelv mindig is változott, ezután sem lehet másként. – Megkívánhatjuk a közélet vezetőitől és főként országos irányítóitól is, hogy ne adjanak rossz példát. Tekintsék ezt nemzeti parancsnak. Nem túlzott kívánság, hiszen majdnem valamennyien hosszú iskolázást megjárta emberek, többségük doktorált.

Az iskolát ebből a szempontból mikrotársadalomnak tekinthetjük. A tanulók egymás közötti és iskolán kívüli beszédét nem tudjuk szabályozni; kár kísérletezni vele, legföljebb a trágárságot igyekezhetünk kiszorítani. Am az órán – és főleg a magyarórán – éppen úgy negatíván kell a minősítésbe számítani a rossz kiejtést (szövegek nyújtása, rossz hangsúlyozás stb.), ahogy az idegen nyelvi órákon szokásos. A pedagógusképző intézmények jól tennék, ha a felvételre jelentkezők anyanyelvi beszédét is mérlegelnék a felvételi döntéskor. A nem magyar szakosokét is!

A nem szabályozható – szabályozást kívánó kettősségének jogalapja az, hogy minden kommunikációs helyzetnek megvan a „neki megfelelő” nyelvi minősége, az ebéd közbeni társalgásnak is, a hírolvasásnak is. Mivel szükségképpeniek a különbségek, nem lehet ebben a vonatkozásban normáról beszélni. (A nyelvi normáról szkeptikus megjegyzéseket hallottam, olvastam francia nyelvészeketől.) De valahogyan meg kell tartani a nyelvi egységet, ha anyanyelvünket minden magyar közlőeszközöként, vagyis nemzeti nyelvként akarjuk továbbörökíteni. Úgyis lazító (destabilizáló) tényező a különböző országok, tájak magyar beszédének már észlelhető többféle fejlődése. Az egység persze csak viszonylagos lehet, és akkor őrizhető meg, ha a nyelv alapsajátosságai, általános jellemtulajdonságai megmaradnak. A nyelvhelyesség megbízható vezérfonalára nagy szükségük van azoknak, akik a magyart más anyanyelvűeknek tanítják.

Másként? Gondoljuk meg, mi történt a latinnal a késői császárkorban. Csakhogy a felbomló latinból új, szép hangzású nyelvek keletkeztek, gazdag irodalommal. A magyarak ilyen reményei nem lehetnek.

Bán Ervin

Az együttélés hatása a bánási magyar nyelvben

Bánásig köztudottan soknemzetiségű terület, bár az utóbbi évtizedekben változott a nemzetiségek aránya. A török pusztítások után betelepített svábok mintegy 300 évet éltek e vidéken. Az együttélés folyamán nyelvük hatást gyakorolt a magyar nyelvre is.

Bánásban ma már csak a vegyes házasságban élők egy része és a szülőföldjükhöz ragaszkodó öregek maradtak. Csak az idősebb nemzedék ismeri a régi bánási magyar nyelvben használt idegen szavakat. Ezekből állítottam össze az első szöveget:

Családunk *Fabrukstadt*-ben lakott. Velünk *srégen* szemben laktak a szülei. A mellettünk lévő *placcon* épített házat a *svesztrom*. Férje *snájdig*, de igen *smucig* férfi volt. Három *hercig* gyermekkel dicsekedhettek. A legkisebb *spilhóznis* volt, a nagyobbik már *hózentrágeres* nadrágot viselt. Ő locsolta nyáron *slaggal* a virágokat, ősszel *felslíhtolta* a tűzfát a fűskamrában. A kislány nyáron *dirndlt* viselt. Egy kicsit *slendrián* volt. Ha jól viselkedett, kapott egy *stancilí* cukorkát. A konyhában volt *kre-denc*, *hokedli*, a *sparhten* főztek. Étkezéskor *eszcajg* került az asztalra. A *grószmutter* szívesen készítette a *sufnudlt*, a *grenadimarsot*, a tőkös *strudeit* vagy az almát *slafrokban*, amelyet *cimetes* porcukorral hintett meg. A *csuszpájz* egy kis hússal finom volt. Téltre a *spokraj*-ban tárolták a befőtteket. Szemben velünk volt egy *suszteráj*. A *suszter* olcsón dolgozott. Egyszer a kutyájuk úgy megugatott, hogy ijedten *curukkoltam* vissza. Felültem a *biciglire*, és hazamentem.

A zsidók, svábok kivándorlásával párhuzamosan az 1960-as évektől újabb telepítési hullám kezdődött. Így lassan a román nyelv hatása kezdett felerősödni a magyarság nyelvében. Mind-egyik román szónak van magyar megfelelője. A román szavak használata a nyelvi kényelmesség következménye.

A fiatal *buletirt* kap. A felnőttek, ha külföldre akarnak menni, *pasaportot* kérnek. Mindkét okmány megszerzéséhez *legalizált* iratok szükségeltetnek. Főleg a *somerok* hagyják el az országot. A városi közlekedési eszközökre *abonamentet* váltunk. Sokan illegálisan lépték át a *gránicát*. Itthon kevés reményük volt az *angzásálásra*, a *csekkben* lévő cukrot pedig már felélték. A piacon van *gogos*, *árdéj*, *práz*, *vinetta*. Az *alimentárában* a *polonézt*, a *jaurtot*, a *telemeát*, a *patét* meg a *mamaligalisztet* vásárolják. Szívesen készítjük a *szármálét*. A *librariában* *plikket*, *pixet* vásárolunk, egyik gyermekünk *professzionáléba*, a másik *liceumba* jár. A lakosság jó része *blokkokban* lakik, egy-, két- vagy háromszobás *apartamentben*. A blokk földszintjén *diszpenzár* van. Az így beszélőket megkínálnám egy kis *rommal* vagy *szukkal*.

Balázs Anna

Anyanyelvi félpercesek

Úrhajós

Egy napilapban olvashattuk, hogy Dennis Tito úrutazó lett. Nem szabályos úton jutott el az űrbe, mivel megfizette, amolyan hobbi-közmona-uta. Erre használta az újságíró azt a kifejezést, hogy *úrutazó*, *úrhajós*. Találószerű, leleményes, egyszerű, alkalmi újságírói kifejezés, tartalmában és hangulatában összecseng az *úrvetelő* szavunkkal. Ezek után módosíthatjuk a szólást is: Az űr az űrben is az.

Mazsola Tanoda

Az elmúlt év végén törvény született arról, hogy az üzletnek nem tulajdonnévi tagjának magyarul is meg kell jelennie a portálok feliratait. Néhány cég máris jó példával jár elől. Egyik hirdetésben szerepelt, hogy a *Mazsola Tanoda* autósiskola tanfolyamot indít. Ha nem volna már jogosítványom, biztos oda iratkoznék be. Milyen találós, humoros és egyáltalán nem sértő név a *Mazsola!* Így is nevezhetjük a kezdő úrvetelőket.

Kedvezménytörvény

Nem biztos, hogy mindenki érti a mostanság vitákat kavarázó *státus-törvény* kifejezést. E szó előtagjának helyes ejtése: *státus*. Hibás a főlősen latinoskodó, keverék „státusz” ejtés. Hol helyesen, hol hibásan hallhattuk a rádió- és televízióbemondóktól, mígnem az egyik este a következő hangzott el a híradásokban: *kedvezménytörvény*. Ragyogó magyarázat, valóban ez a lényege a határon túl élő magyarok javára meghozott törvénynek, s ráadásul az ejtésével sincs probléma.

Nem köszönhető!

Sajnos, még mindig tartja magát egy sokat kifogásolt jelentésmódosulás. Nevezetesen a *köszönhető* szónak az alkalmazása akkor, amikor valami rosszról számolnak be.

Hogy világos legyen, máris idézek egy példát: „Azt hiszem, az árvíz okozta károkról, a *víznek köszönhető tragédiáról és pusztításról* már nem kell senkit győzködni.” Ugye, senki nem akar köszönetet mondani az árvíznek, különösen Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében? Ezért jobb lenne a mondat a *köszönhető* szó nélkül: a víz *miatt* bekövetkezett tragédiáról.

A leskelődő csatár

Bármennyire hihetetlennek tűnik is, ez a csatár nem kíváncsi, hanem fegyelmezetlen. Arról van ugyanis szó, hogy egy újságcikk alcímében ezt olvashattuk: „A *leskelődő* Kocsis kiszólt a kispadra.” A cikk elolvasása után még mindig nem tudtam, ki vagy mi után leskelődött a csatár egy téteccs közben, mígnem rájöttem, a szó az edzőnek ezt a mondatát akarta lerövidíteni: „Kocsis István fegyelmezetlen volt. A mérkőzés előtt és a szünetben is felhívtam a figyelmét arra, hogy ne fusson lesre, ám mégis gyakorta megtette.” Igen ám, de a *lesen áll*, *lesen van*, *lesre fut* szó szerkezetet nem helyettesíthetjük egyetlen igével vagy annak gyakorító képzős változatával, mert az mást jelent. Ha a meccs után a csatár elment egy kukkoldába, s ott kukucskált, *leskelődött*, az már nem foci- és nem nyelvészeti kérdés...

Minya Károly

Képek és zavarok

„Ha a föld isten kalapja, / Hazánk bokréta rajta!” – írta egy magyar költőóriás, s aligha gondol valaki is arra, hogy Petőfi Sándornak ez a csaknem szállóigévé vált mondása tulajdonképpen képzavar. Ami azonnal látszik, ha szintén tőle idézzük egy másik szóképet: „Nőtlen ember szerelme / Csak virág a kalap mellett.” A képzavart szinte észrevehetetlenné teszi a teljes kifejezés látvány- és hangulatbresztő hatása, nem gondolunk arra, hogy a földnek, ha az kalap, hazánk csak úgy lehet része, mint a kalapnak valamely saját része, mondjuk a teteje, esetleg a karimája. A bokréta nem része a kalapnak, amint az közvetve a másik Petőfi-idézetben észlelhető is: a szerelem virág a kalap mellett... A költői-írói zsenialitás azonban még botlásában – ebben az esetben képzavarba botlásában – is nagyszerű.

A Petőfi Sándor-i képet a hangulati egység összetartja. A következő szövegdarab viszont meglehetősen kifogó olvasóján: „Milyen is Sztambul napsütésben? Vagy legalábbis milyen lehetett volna, ha a »Sors bona nihil aliud« török áfiumként nem felhőzi be az eget, éppen a dobogóra lépés utolsó pillanatában.” (Az idézet egy sporteseményről írott beszámolóból való.) Ezen azután törhetjük a fejünket!

Hiába tudjuk, hogy a latin részlet Zrínyi Miklós jelmondata, amely (egyéb helyeken kívüli) a költőnek 1651-ben Bécsben nyomtatott könyvében látható, a metszeten egy vitorlás hajó zászlórúdjá körül lengede-

ző szalagon. Az meg szinte zavarba ejt, ha belegondolunk, hogy ezt jelenti: Jó szerencse kell, semmi más. Ugyanis nem értjük, miképpen felhőzi be ez a mondás az eget, vagy az a pántlika, amely a ringatózó vitorlás rudazatánál lengedez, még ha a verseskönyvnek *Adriai tengernek syrenaia* is a címe. Ha ugyanis valami befelhőzi az eget, azt úgy szokás a magyarban érteni, hogy valaminő rossz dolog bekövetkezése várható. Nem tudhatni, a sporteseményen mi történik, hiszen *török áfiumként felhőz* a jelmondat, ami önmagában is képzavar, minthogy az *áfium* mérget, mákonyt, bódítószert jelent. Magát a szót alighanem Zrínyi Miklós alakította latinosra egy hasonló hangzású horvát vagy török előzményszóval, amely egy századdal korábban Tinódi Sebestyén *Cronica* című munkájában lelhető föl. Zrínyi hadtudományi jellegű kiáltványt írt arról, miként lehetne a töröktől megszabadulnia hazánknak, ennek volt címe: *Az török áfium ellen való orvosság*. (E cím után Zrínyi odairta jelmondatát is!) Manapság nem *áfium*-ot, hanem *ópium*-ot mondanánk (ez utóbbi végső soron a görögből való).

A jó szerencsét emlegető jelmondat meg a török áfium eget felhőző keveredését nem közömbösíti afféle hangulati és érzelmi hatás, mint a Petőfi-részletét. Ezért azután az ilyenféle nyelvi közlés nem éri el célját: a kifejezést, a tájékoztatást és a befolyásolást.

Büky László

A megszólítástól az anglicizmusokig

Egy nálam kb. 10 évvel idősebb lakótársat *X úr*-nak szólítottam, ő erre kifakadt, hogy „Engem ne urazzon!” A lélegzetem is elakadt. Megsértettem volna? Zavaromban nem mertem megkérdezni, hogy mit óhajt, hogyan szólítsam. Utólag elgondolkoztam: vidékről Pestre került emberként talán elvárta volna, hogy mint idősebbet *X bácsi*-ként szólítsam meg. Szerintem az ismeretlen *uram*-mal, ill. *asszonyom*-mal vagy *hölgyem*-mel, az ismert nevű, de nem közeli ismerőst vezetéknev + *úr*-ral illendő szólítani. Az utóbbi esetből kihagytam a nőnemű honfitársakat: sajnos, a *Frau* vagy *madame X*-nek megfelelő forma, a *Kovácsné* nagyon udvariatlanul hangzik magyarul. Nem tökéletes helyettesítője a *Gizike* típusú megszólítás. (Magyarországon nem jelent tegezést a nő keresztnéven szólítása.) A férfi felsőbbrendűség maradéka ez: *Gizike* nem szólíthatja vissza a férfit ugyanúgy, tehát például *Karcsi*.

A munkahelyi hierarchiát igen érzékenyen mutatják a különböző megszólítások. *Gizike*, a titkárnő nemhogy *Karcsi*-nak nem szólíthatja főnökét, de csakis *igazgató úr*-ként. Főiskolám nálam alig idősebb új portását – bevallom – én is kiigazitottam, amiért *uram*-ként, nem pedig *tanár úr*-ként szólított meg. Ezután viszont ő kért, hogy ne *portás úr*-azzam, legyen az ő neve *Feri bácsi*. Ezellen meg az én felfogásom berzenkedett: a jellegzetesen magyar bácsizás a sokkal idősebbnek jár, ugyanakkor szinte családias meghittséget feltételez.

A harmadik személy említése az egyik terület, ahova – nézetem szerint helytelenül – igen erősen betört az indoeurópai nyelvek gyakorlata. Lépten-nyomon összekeveredik a megszólítás és az említés módja. Szomorúan komikus a médiában az a gyakorlat, hogy a magyar embert *Szabó József*-ként, a külföldit *Joseph Schneider úr*-ként említik, akár ugyanazon cikken vagy műsoron belül. Véleményem szerint egy harmadik személyről beszélve a teljes néven említés egyáltalán nem udvariatlan az *úr* vagy *asszony* hozzáillesztése nélkül, és így helyes külföldi személy esetében is. Ebben a szituációban a megszólításkor helyes vezetéknev + *úr* forma is mesterkéltén hat, bár igaz, hogy a csak vezetéknevvel említés is általában helytelen. Vannak azonban esetek, amelyekben korrekt a pusztá vezetéknev használata: már nem élő híres (vagy hírhedt) emberek: *Churchill*, *Bartók*, *Sztálin*, jelenlegi ismert politikusaink: *Orbán*, *Kuncze* stb. említése, szakszövegben szerzők idézése: *Hegel*, *Bárczi stb. szerint*. Teljesen fölöslegesnek és az összértésadal-

mi „felülcímezés”-hez hasonlóan találok a nevekhez minduntalan hozzámondott címet, rangot, beosztást. Elegendő tehát: „Orbán (Viktor) úgy nyilatkozott...” vagy „a miniszterelnök úgy nyilatkozott...”, de már szükségtelen a kettő összevonása, különösen az „Orbán Viktor miniszterelnök úr úgy nyilatkozott...” formula.

Élőszóban azonban, főként ha a harmadik személy is jelen van, elfogadható a fokozottabban megtisztelő „Kovács igazgató úr szerint...” formula.

A hölgyekkel még több a zavar. Sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy a magyar nyelv nem ismeri a nemek nyelvtani megkülönböztetését! Ez akkor okoz gondot, amikor ugyanazt a szót egyszer egy foglalkozás megjelöléséhez, máskor valakinek a megszólításához használjuk. Dávid Ibolya tisztsége (igazságügyi) miniszter, megszólítása pedig „miniszter asszony”. Harmadik személyként való említése tehát: „Dávid Ibolya felszólalt...” vagy „az igazságügyi miniszter felszólalt...” Az *asszony* hozzátoldása fölösleges és idegenszerű.

Amikor egy szövegben már említett személyről újra beszélünk, nagyon sokféleképpen nevezhetjük: „a férfi, az ember, a nő, a hölgy, az úr, a fiatalember, a bácsi, a néni” stb., vagy akármilyen, egyértelműen őt jelölő szóval: az író, a sportoló, a jelölt, az áldozat, a gyanúsított stb., de – az isten szerelmére! – a legutóbbi helyett az *úriember*-t mondani, mint rendőrségi tudósításokban általános, több, mint zavaró hiba: egy társadalmi értékválság kifejezője.

A tegezés jó lenne, ha megmaradna a közvetlen kapcsolat kifejezőjének. Az Ikea áruház tegezése számomra közvetlenkedő, bizalmaskodó, idegenszerű. Még használati utasításban is láttam tegezést, ami nyilvánvalóan az angol szöveg helytelen fordítása volt.

A magázást én nem tartom sértőnek, illetlennek, leereszkedőnek. Az önözés viszont távolságtartó és hangsúlyosan udvarias (esetleg udvariaskodó). Mind a két formának megvan a maga helye. A kétféle megszólítás mérlegelésére javaslok egy módszert: tessék beleképzelni egy-egy konkrét személlyel való kapcsolat keretébe egyszer az egyiket, majd a másikat. Én az a ritka kivétel vagyok, aki édesanyját magázza. Gond nélkül így kérdezem meg őt: „Maga is velünk jön?”. Ha egyszer ugyanez a mondat önözve hangzana el, a hasunkat fognánk neveltünkben, de az is lehet, hogy édesanyám megsértődne a hüvös tituluson.

Milyen érdekes, hogy a 45 éves orosz uralom nem hagyott számottevő nyomot nyelvünkben, de az – egész vilá-

got meghatározó – amerikai befolyás eredményeképpen az angol szavak, nyelvi fordulatok átvételében szinte versengenek honfitársaink! Úgy tűnik, hogy a nyelv-művelők ezen a téren erős kisebbségben maradnak. Én a sok jellemző példából három olyant említenék, amelyek mintha nem kapnának kellő figyelmet.

Számomra igen zavaró az újságíróknak az a törekvése, hogy a *hogy* kötőszót kiiktassák nyelvünkéből. Helyette vagy kettőspontot használnak, vagy semmit. A kettőspontnak megvan a maga szerepe nyelvünkben, nem kellene elárasztani vele a cikkeket, mert azzal elkoptatjuk eredeti funkcióját. Még rosszabb a *hogy* egyszerű elhagyása. Különösen akkor zavaró, ha az előző tagmondatban egy vonatkozó névmás igényelne folytatást.

Az amerikai filmözön magyar nyelvű szinkronjaihoz, sajnos, nem mindig alkalmaznak igényes stílusú fordítót. Pedig talán ez az a csatorna, amelyen keresztül a leghatékonyabban áramlanak be a nem kívánt nyelvi hatások. Feltűnt nekem, hogy mennyire gyakori az általános alany hibás fordítása. Az angol leggyakrabban egyes szám második személyt használ ennek kifejezésére, amire a magyar fordítóknak nagyon sok jó magyar kifejezés áll rendelkezésére. Az egyik tévécsatornán hallottam: „Lengyelországban a 16. században az étellel fizettél egy tulok lelövéséért.” Borzasztó, ugye? (Mármint a fordítás!) Helyes megoldások: „Az étellel játszott, aki...”, „halálbüntetést kapott, aki...”, „az étellel fizetett az ember...” A tegezős általános alany már mindennap hallható magyarul beszélők szájából.

Sok latin szó nagyszerűen beleolvadt nyelvünkbe, és ezellen semmi kifogás sem lehet. Egyes tudálékosok azonban manapság az angoltól vesznek át latin eredetű szavakat, amelyek viszont – legálábbis számomra – már idegenül hatnak. Ilyen az *involvál* ige, amelyet – bevallom – még angoltudásommal sem értek a magyar nyelvi környezetben. Még rosszabb azonban, ha a magyarban ismert és használt latin kifejezést az angol értelmezés szerint használ valaki. Az *adminisztráció* soha nem jelentett a magyarban ’kormányzat’-ot, még a „Bush-adminisztráció” formában is rossznak találom. A másik ilyen a *formális* – *informális* szópár. A *formális* kifejezés ’külsőleges, nem tartalmi’ értelemben használatos, az *információ*, *informál* pedig egyértelműen felvilágosítást, tájékoztatást jelent. A *formal*, *informal* angol szavakat fordítsuk csak *hivatalos*-nak, ill. *nem hivatalos*-nak! Hasonlóképpen az angoltól vett *kontrollál* szó, azonkívül, hogy csúnyán hangzik, még tévesen is használatos: az eredeti *to control* ’irányítani’ jelentésű, nálunk meg ’ellenőrizni’ értelemben hallható.

Mihály Gábor

A szerző klarinétművész, főiskolai tanár. (A szerk.)

Fontos-e a beszéd a beszéd leendő művészeinek?

Hallgatom egy most érettségiző lány versmondását a Színház- és Filmművészeti Egyetem felvételi vizsgájának első fordulóján. Jó külsejű, értelmes teremtés; az irodalmi összeállítás változatos; de a hangja kellemetlenül kemény, torkos hang, és erősen pösze. Az *s*, *zs*, *cs* és *sz*, *z*, *c* hangok Örkény szavait idézve: „megkapaszkodtak valahol; összegabalyodtak; nem akartak a világra jönni” (Nápolyi). Megkérdezem tőle, jár-e logopédushoz? Néz rám csodálkozó, tágra nyílt szemmel, mintha a szó jelentését sem értené. Nem, nem jár logopédushoz, hiszen ezt neki még senki sem javasolta. Belenézek az önéletrajzába, egy évvel ezelőtt megyei első helyezést ért el egy szépkiejtési versenyen. Ha ő lett az első, milyen lehetett a többi versenyző, vagy a kiejtési versenyen a legsúlyosabb beszédhibák egyikét, az erős pöszeséget figyelmen kívül hagyták? Vajon milyen szempontok szerint döntött a bírálóbizottság?

Kíváncsi lettem, és készítettem egy felmérést a színész és zenés színész, azaz operett-musical szakra felvételizők beszédállapotáról. Háromfordulós a felvételi rendszerünk, ez lehetőséget nyújt a jelölteknek arra, hogy változatosan mutakozzanak meg, bár sokszor nem élnek vele, és ugyanazt a verset és monológot választják, mint az előző fordulóban. A tanári kar pedig, miután másodszor vagy harmadszor látja a felvételizőt, biztosabb képet tud alkotni a rátermettségéről, képességeiről, egyéniségéről, egy szóval a tehetségéről.

Vizsgálódásomat az első és a második fordulóra alapoztam. A harmadik forduló előtt beszéd felmérést végeztünk:

1) beszédből: egészséges-e a hang, javítható-e a beszédhibák, milyen a beszédritmus, a légzőkapacitás;

2) énekből: muzikalitás, ritmusérzék, hangterjedelem, intonáció;

3) mozgásból: koordinációs képesség (fejleszhető-e), tanulási képesség, alkati-egészségügyi alkalmasság.

Prózai szakon az első és a második fordulóban 222 jelöltet hallgattam meg, 126 lányt és 96 fiút. A zenés szakon a második fordulóig csatlakoztam a bizottság munkájához. 52 jelöltből 30 lány és 22 fiú vett részt a felvételin. Összesen 274 olyan fiatal beszédét volt alkalmam vizsgálni, akik életre szóló hivatásnak választották a „beszélést” prózában, versben és énekekben egyaránt.

	Színész szak I. és II. forduló	Zenés színész szak II. forduló
Beszédhibák sűrűsége: egy hangzó két hangzó hat hangzó	17 lány és 6 fiú 14 lány és 4 fiú 25 lány és 19 fiú	1 lány és 8 fiú 7 lány és 5 fiú 19 lány és 5 fiú
Raccsolás	1 lány	
Zártzájúság	2 lány és 4 fiú	
Erős nazalitás	4 lány	1 lány és 1 fiú
Torkos és préselt hang	3 lány és 5 fiú	2 lány és 1 fiú
Kellemetlenül kemény hang	1 lány és 1 fiú	1 lány
Levegős hang	1 lány és 1 fiú	1 lány
Rekedt, betegnek ható hang	2 lány	1 lány
Géppuskabeszéd (a hosszú és a rövid szóttagok közötti különbség teljes hiánya)	1 lány és 6 fiú	
Feltűnő fogrendellenesség	7 lány és 4 fiú	4 lány és 1 fiú
Gótikus szájpadlás	2 lány és 1 fiú	

Vizsgáltam a beszédhibák sűrűségét, a beszédritmust, a megszólalók hangját és a feltűnő fogrendellenességet.

A zenés szakra egy Magyarországon született, de orosz anyanyelvű lány és egy Svájcban élő magyar fiú is jelentkezett. Mindkettőjük beszédén érezhető a más nyelvű közeg hatása.

Mivel nem azonos létszámú csoportokat hallgattam meg, a számokból csak általános következtetéseket vonok le, és százalékban nem határozom meg a hibák sűrűségét.

Legszembetűnőbb a pöszeség, különösen a lányoknál. Ezzel a beszédhibával lassan úgy élünk együtt, mint ha természetes lenne, pedig nem az. Pösze kislányból pösze anya, óvónő, tanítónő lesz, aki pösze anyanyelvet tanít gyermekeinek, tanítványainak. A feltűnő fogrendellenesség is a lányok-

nál jelentkezik nagyobb számban, ami ma már a fogszabályzókkal kitűnően rendbehozható vagy javítható. A szép, egészséges, szabályos fogor nemcsak feltétele a tiszta beszédnek, de esztétikailag sem közömbös.

Néhány hiba a zenés szakra jelentkezők között nem fordult elő, amit azal magyarázok, hogy a felkészülés során hamarabb találkoznak tanárral. A hangképzés a zártzájúságot, az aritmias beszédet, a géppuskabeszédet vagy teljesen kiszűri, vagy eredményteljesen javítja.

Miért foglalkozom ennyit a hanggal? Mert megfelelő gyakorlatokkal belátható időn belül eredményesen

alakítható. „A hangnak hajlékonyságot s terjedtséget szükség szerezni, mely a lélek minden állapotjában elkülönítve s a leggyengédebb érzés-húrok illesztésekor eltaláltnan csendüljön meg” (Egressy Gábor naplójából, Honművész, 1837. szeptember 14.).

Azért hozom fel példaként Egressy Gábort, mert Lendvay Mártonnal vagy a Petőfi-versből is ismert Megyeri

Károlyal ellentétben nem született a legjobb adottságokkal. Lendvay korának híresen szép orgánumú és külső adottságú férfija volt, Megyeri kitűnő beszéd-készséggel és karikírozóképeséggel rendelkezett. Egressy kemény, kitaró és tudatos felkészülés után vált saját „hangszerének”, hangjának virtuóz játékosává.

Eszébe jutna-e az átlagnál jóval gyengébb izomzatú és csontozatú fiatalnak felvételizni a Testnevelési Egyetemre? Játszana-e a zeneakadémiai felvételijén lehangolódott hangszerén az ifjú zenész? Úgy gondolom, nem.

Milyen jó lenne, ha a beszéd leendő művelői időben kapnának segítséget, hogy „hangszerüket” a legjobb állapotba hozzák a nagy megmérettetés idejére.

Fehér Ildikó

A verbális gondolkodás múltja s jelene

Benczik Vilmos új könyvét olvasva

Sokat olvastunk az emberré válásról Darwintól az engelsi vulgarizáláson át Teilhard de Chardinig, sőt Csányi Vilmosig. Tudjuk a leckét, hogy mi hozta létre az embert: a főlegyenésedés, két lábon járás, ügyes kéz, mellyel szerszámot készített, e szerszámhasználat terve s a közösségi kapcsolat, melynek eszköze a nyelv lett, és mindez által az agy megnövekedése. Beszéd nélkül nem jöhetett létre ember, aki mindig is csoportosan él, együtt gondolkodó, együtt munkálkodó faj volt. De hogy a beszéd miként alakult ki, azt legfőljebb sejtethetjük, hiszen ma nem létezik hasonló folyamat. És a beszéd mindmáig nemcsak hangokból áll, hanem kísérik a megfelelő gesztusok, arcjátékok, melyek nyilván meg is előzték a hangok tervszerű használatát. Azután jött az írás, mely rögzítette a képeket, hangokat, előbb hasonlóságra utaló, jelentést rögzítő képirással, majd – ez volt a föníciaiak zseniális találmánya – a hangok leképzésével, hangrögzítéssel, sőt a magánhangzókat is feltüntető görög betűírással, mely lehetővé tette a fogalmakkal élő szellemi kultúra kibontakozását. Több mint kétezer év után jött el a könyvnyomtatás kora, melyben mindenkihez eljuthatott a leírt gondolat, s a hangos olvasást magányos elmélkedésre, újrólvasásra alkalmas új módszerrel váltotta fel.

Ma pedig? Előáll egy másodlagos szóbeliség: újból előretör a kép, a hangzó szó, a mozgás és mimika, ami eddig a leírt dráma eljátszásának műfajában valósult meg. Némelyek (milliók!) egyre kevesebbet olvasnak, s ezzel sok mindenből, „elképzelésből”, fogalmi, elvont gondolkodásból kirekesztik magukat.

Mindez a kommunikáció csodája, fejlődése, problematikája. **Benczik Vilmos** hatalmas könyvben néz szembe a *Nyelv, írás, irodalom* témájával, művének ez a címe is, hozzáátve még, hogy mindezt *kommunikációs megközelítésben* kezeli.

A fentiekben nagyon leegyszerűsítve összefoglalt folyamatot Benczik teljes bonyolultságában végigvizsgálja, nem hallgat a kitérésokről, zsákutákról, elveszített lehetőségekről, például arról, hogy az írás miként rekeszti ki a gesztusok és a mimika megannyi, érzelmeiket is közvetítő gazdagságát (hogy azért ez utóbbi is mindegyre megjelenjék a kommunikációban), s a „helyesírás” létrejöttével miként halványul el a nyelvhasználat megannyi mindennapi („népi?”) jellege. Akárhogyan is: „az írás szabato-

sabbá, pontosabbá teszi az élőbeszédet, az élőbeszéd pedig megátolja az írás túlságosan fogalmivá válását”.

A szerző mindebben páratlanul gazdag irodalomra támaszkodik, s a magyar tudományosságnak Thienemanntól Hajnalon keresztül a maiakig (Deme, Wacha) nem kell szégyenkeznie, de Benczik egészen Ong legutóbbi eredményeiig vagy a nemrégiben épp a saját kiadója által megjelentetett McLuhanig mindent feldolgoz, anyagának s következtetéseiinek kontrollját pedig Nyiri Kristóf végzi el.

Mindazonáltal nem mondható, hogy okvetlenül „népszerűsít”. Könyve – bár mindent alakulásában, fejlődésében tár elénk – nem könnyű olvasmány, no de ne féljünk kimondani: **létkérdésekről** van szó, nemzeti és általános emberi vonatkozásban egyaránt, amit épp a 20. század két nagy filozófusának, Heideggernek és Wittgensteinnek a nyelvvel kapcsolatos elmékedései tanúsítanak. Nemcsak az a helyzet, hogy a telefon, a rádió, a hangosfilm feltalálásával az írást kiküszöbölő közvetlen kommunikáció vált lehetővé, hanem az is tény, hogy a nyelvet mindig döntő módon befolyásoló írás híján a gondolkodás elszürkül, s a televízió készen nyújtott színes képeinek bármily vonzó bősége elszoktatja nézőjét attól, hogy maga képezze meg a látnivalót, a képet s a mögötte rejlő gondolatot, eszmét.

„Ez van, ezt kell szeretni” – mondhatja valaki, ha realistának véli magát, netán cinikus. Igen ám, de a nyelv írással (és irodalommal) való kapcsolatának feladása illiteráció, sőt új analfabétizmus lesz. S ez már Magyarországon is folyamatban van. Ami emberségünket is veszélyezteti. Még akkor is, ha a nyelvvel élő irodalmat most az a posztmodern alkotótevékenység váltja fel (vagy színezi), mely az irodalom által teremt öncélú új nyelvet, s ez elvileg sem vonatkozik a valóságra, nem „gondolatot” fejez ki. Befogadása pedig csak kevesek kiváltsága. A média uralma (minek során, ahogy McLuhan mondotta, „a médium maga lesz üzenet”) szinte rémuralommá válhat. Ha Benczik tárgyilagos és tudományos érvelése ezt így nem mondja is ki, – jobb félni, mint megijedni. Ám nem kell „félelem” ahhoz, hogy ezt a nyelvvel és a kommunikáció megannyi formájával foglalkozó korszerű alapművet, ha nehéz is, elsajátítsuk. (*Benczik Vilmos: Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben. Trezor Kiadó, Budapest, 2001.*)

Kristó Nagy István

A „szélmalomharctól” a Krónikáig

Három fontos összeállítással gazdagodott ismét a nyelv művelő publicisztika. A határon túlról érkezett a stílusztikai doktori címmel rendelkező **Brauch Magda** könyve (*Magyarról magyarra. Nyelv művelő írásk. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2001.*). Szélmalomharc című írásával 1988-ban Aradon kezdte nyelv művelő sorozatát: „Szélmalomharc lenne tehát a nyelv művelés, kellemetlen szórásáshasogatás a nyelvi kényelem elleni küzdelem?... Ha érzéketlenül, kézlegyintéssel megyünk el a nyelvi és helyesírási vétségek mellett, akkor már csak egy lépés választ el attól, hogy fittyet hányjunk a kulturált viselkedés egyéb területeire is.” Ennek jegyében íródtak az esszék, amelyek remélhetőleg visszhangra találtak, és találnak most könyv formájában. A címet telitalálatnak érzem, hiszen a nyelv művelés egyik legfontosabb feladata a világos anyanyelvi beszédmód, jelen esetben a magyarról magyarra való fordítás. Brauch Magda könyvében ezenkívül a kétnyelvűségben felbukkanó „anyanyelvi gondolkodásmód” megalapozását, valamint a többféleképpen érvelő beszédmódot értékelem különösen.

Dóra Zoltán váci magyartanár már a második nyelv művelő kötetét bocsátja elénk (az első: *Milyen magas a kilenc óra?*, a második: *Nyelvnapló. Írásk az anyanyelvről. Vác, 2001.*). A Váci Naplóban 1999–2001. között megjelent írásainak gyűjteményét három csoportba rendezte: helyesírás, névtan és nyelvi illetan. A szerző erénye a sok időszzerű és friss (váci) példa s azok tömör magyarázata. Néhány eset-

ben tetten érhető a szerző túl sommás, a változatok létezését kevésbé elfogadó álláspontja (*levelező* vagy *levelezős* hallgató, az *ügyfél* szó elvetése), de ha vitatkozunk, annál jobb – mert a nyelvi kérdésekről szóló vita is növeli az anyanyelvi érzékenységet.

Új formájú nyelv művelő munkát talált ki és jelentetett meg **Vitaszek Zoltán** békéscsabai újságíró. *Nyelvi hibák a Krónikában* című könyvében (Békéscsaba, 2000.) szótárszerűen, ábécérendben találjuk meg a kifogásolt nyelvi jelenségeket. A szótározás alapja a Magyar Rádió Krónika című műsora 1998 első felében elhangzott adásainak hangfelvétele volt, a kifogásolt jelenségeket pedig a Nyelv művelő kézikönyv kategóriái szerint sorolta címszavakba. Így jutunk el az *a*, az *n* névelő használatától a vonatkozó névmás számbeli egyeztetéséig. A pontos (adás-nappal jelölt) idézetekkel illusztrált munka a nyelv művelői elvek alkalmazásának igen határos bizonyítéka. Bár csak eljutna a „krónikásokhoz”, akik – legyünk igazságosak – még mindig a legszínvonalasabban látják el ezt a feladatot; s minden hírszerkesztőhöz a kereskedelmi és a közszolgálati hírközegekben.

A nyelv művelés régi-új publicistáinak pedig további töretlen alkotókedvet, sajtóbeli támogatást, sok-sok befogadó olvasót kívánunk, valamint azt, ne érezzék, hogy mindez „szélmalomharc”.

B. G.

Anyanyelvünkről szóló régi, hasznos szótárak reprint kiadásban

Az anyanyelvű (értelmező, nyelvjárási, szakmai és másféle) szótárak mindig sokat mondanak az érdeklődő, értő olvasónak arról, mi mindent rejt még az a nyelv, akár az anyanyelv is, a nyelvhasználat valamely másik rétegében vagy másik korában. Több ilyen mű is megjelent nemrégiben a **Nap Kiadó** reprint sorozatában. Nagy múltú, máig megbecsült munkák váltak így jól hozzáférhetővé, gyakrabban kézbe vehető, igazi „kézikönyvvé”.

Melyek a nyelvújítás szóalkotásai? Kik alkották meg őket, mit lehet még tudni róluk? Milyen képzőket, milyen szóalkotásmódokat kedveltek? Tudományos összesítésük, máig használt feldolgozásuk **Szily Kálmán** egykori műve: *A magyar nyelvújítás szótára* (1902–1908), a legkedveltebb képzők és képzésmódok jegyzékével.

Az előbbinél korábbi keletkezésű, kb. 130 éves **Ballagi Mór** műve: *A magyar nyelv teljes szótára*. Tehát az akkori vagy még korábbi szóincset s szavaink akkori jelentéseit tükrözi. Magamról, kollégáimról és sok (dolgozatíró) egyetemistáról tudom: nemcsak tudományos teljesítmény lehet, de nagyon érdekes időtöltés is ebben a szógyűjteményben, akkori szavak és jelentések világában búvárkodni vagy segítségével keresni azokat a változásokat, melyek szavaink világát érték a minket megelőző néhány generáció életében.

Hasonló, bár kicsit más irányú búvárkodásra nyújt lehetőséget **Frecskay János: Mesterségek szótára** (1912). Mesterségek, iparágak és egykor volt mesterségek fogásait ismerhetjük meg szakszavaik leírásán, magyarázatán keresztül: hogyan s milyen szavakkal dolgozik az aranyműves, a kádár, a kefekötő, a könyvkötő, a szíjgyártó, a kalapos vagy a takács, meg a többiek.

Végére hagytam a *Szlavóniai (kőrogyi) szótárt* (1968–1978). **Penavin Olga** jó ötven évvel ezelőtt kezdte az ottani (ma: Horvátország) „szigetmagyarság” nyelvének, néprajzának megfigyelését, majd leírását, Kőrogy, Szentlászló, Haraszti, Rétfalu nyelvjárásának, szóhasználatának, beszélt nyelvének könyvbe rögzítését. Még megérte, látta és örömmel vette ezt az új, a lényegét illetően változatlan, tehát a szavakat példamondatokkal, olykor rajzzal, esetenként képpel illusztráló kiadást. Tudta, s tudjuk mi is, hogy tudományos munkájának értéke – így kell mondanunk: sajnos – megsokszorozódott: a legutóbbi évek háborús pusztításai miatt a gyűjtés már megismételhetetlen lenne. Történeti értékű, leletmentő mű lett a kőrogyi szótár.

További reprint kiadások is várhatók. Legutóbb arról adott hírt a **Nap Kiadó**, hogy előkészítették **Szinnyei József Magyar tájszótár** (1893–1901) című művét új megjelenésre, tehát jól hozzáférhető lesz ez a nyelvterületünk egészét átfogó és nyelvjárásainknak több mint százéves szóanyagát tartalmazó tudományos munka is.

Gallasy Magdolna

Szövegértés, szövegalkotás – szövegtan

A szövegtan régi tudomány is, új is; az utolsó években, évtizedekben sok újszerű megközelítés, tanulmány született e téren, és már több feldolgozás, összefoglaló, sőt gyakorlati hasznosítást ígérő munka is. Közülük itt egyről, illetőleg gyakorlókönyvvel együtt kettőről szeretnék beszélni, minthogy ezeket kipróbáltuk egyetemi órákon is, két szemeszterben.

A **tankönyv**: leíró magyar szövegtan és általános szövegtani összefoglalás – az eltérő elméletekre is épülő, különféle megközelítési szövegtanok központi kategóriáinak, soknevű fogalmainak, főbb kutatási pontjainak, eredményeinek áttekintése, összegezése, logikus rendben, didaktikus feldolgozásban való bemutatása.

Fontosabb témakörei: textualitás, élőbeszéd és írott szöveg, multimediális szövegek, szövegtipológia, szövegpragmatika, a szöveg szerkezete, a szöveg stílusa és jelentése, szövegek közötti összefüggés, szövegbefogadás, szövegalkotás. Példákkal, magyarázatokkal, lényegét kiemelő egységekkel, fogalomtárral s a problémákat is felvető, körülményes olvasmányos részekkel, sok (főleg magyar) továbbvezető szakirodalommal.

A tankönyvhöz tematikában, szerkezetben szorosan illeszkedő **gyakorlókönyv** irányító kérdéseivel, sokszínű feladataival és a hozzájuk fűzött hatalmas példatárrel (szöveggel, szövegrészlettel) a lényeges szempontokat a gyakorlatban is érvényesíti, elmélyíti a szövegek és a szövegtan megismerését, megkönnyíti a megértést. S ennél többet is tesz: segíti a szövegértést és a szövegalkotást, tehát a kommunikáció mindennapos gyakorlatát.

A sok szempontú válogatásnak köszönhetően az olvasó – főleg az ifjú olvasó – nemcsak a szövegtani ismereteket vagy akár szövegalkotási készségeket szerezheti meg, hanem gondolkodni, értékelni, véleményt alkotni is tanul a szövegek révén – világszemlélete gazdagodik, mire a szöveggyakorlatok végére ér.

(*Sziksainé Nagy Irma: Leíró magyar szövegtan. Osiris Tankönyvek, 1999.; Sziksainé Nagy Irma: Szövegértés – szövegalkotás – szövegalkotás. Szövegtani gyakorlatok. Osiris Kiadó, 2001.*)

G. M.

Jópofaságok a könyvtárban

Szilapoktól a legigényesebb (tanári) szaklapig – például az Irodalomismeret „Szurok rátok” rovatáig – rokkant jelenlét a bakik közöttétele. Ezek hol írásban bukkannak elénk, hol meg órán, netán érettségien nevéttetnek meg bennünket. Általában mondatnyi elszólások, melléhallások stb.; e lapban is nemegyszer olvastunk már ilyesfélét. Az iskolai könyvtár életéből is tudunk idézni sok „jópofaságot”: megéri hát egy csokorra való közlés! Színhely: a kecskeméti Plarista Gimnázium és Általános Iskola bibliotékája. Igaz, bárhol másutt is megeshettek volna az alábbiak...

*

Útbaigazítom a kis harmadikost, aki életében először jön kölcsönözni. Barátja (talan elsőse) megszólal:

– Milyen aranyos a bácsi!

– Ki? – kérdezem.

– Te! Vagyis... a tanárúr-bácsi!

*

Betéved egy kis elsős. Szelíden emlékeztetem a megállapodásra, hogy ebben az időpontban nem jöhet ő:
– Én kerestelek délután, de kiírtad, hogy elmentél valahová!

*

Kis másodikos. Lapozgatja a Biológiai kifejezések gyűjteményét, majd megkérdi:
– Tessék mondani, más nyelvű nincsen?

*

Szintén másodikos. Kölcsönöz, majd megkérdi:
– Azt lehet-e csinálni, hogy én hozok otthonról egy könyvet örökbe, a tanár bácsi meg ezt nekem adja örökbe?

*

A kis másodikos megcéloz egy hatalmas méretű albumot, segít nekik kiemelni.
– Melyiket vegyük ki?
– Elővilág.
Kivesszük. Az elején tényleg ott egy hatalmas majom: ősunok.

Harmadikos fiú. Fönn, a csillagászati könyvek közt tájékozódik. Örömben elkiáltja magát:

– Űsstökös! Mire a kislány, aki lenn a létrát tartja:

– Majd én megütök mindjárt téged!

*

Csöngetés. Felöltöztem, már a nagykabát is rajtam. Kulcsörgetve megálllok az ajtónál. Indulnék. Az egy szem harmadikos leányka leszól a létráról:

– Fázik a Holczer atya?

*

Nyolcadikos nagylány:
– Nekem Nagy Lajos verseskötete kellene.

– A királyé?

– Nem! A költőé!

– Mi a címe?

– Képtelen természetrajz!

Holczer József

VERSENYEKRŐL

Mensáros-díj a legjobbaknak

Sokéves lelki adósságot törlesztett a közelmúltban Budapest. Eddig a legtöbb versmondónak Tatabánya, Kaposvár, Pápa, Nagykanizsa és számtalan más vidéki város jelentette legszebb emlékeinek hazáját. Most a fővárosban is történt valami, ami szebbé tette életünket. Január 27-én ünnepi gálán vehették át a Mensáros László-díjat az első Mensáros László nemzetközi vers- és prózamondó verseny győztesei a Madách Kamara Színházban. A Magyar Versmondásért Alapítványnak, a Mensáros László Alapítványnak és az Anyanyelvpolók Szövetségének rendezésében zajló versenysorozaton több hónapon keresztül közel háromszáz versmondó mutatkozott be, ajándékozta meg teljesítményével a közönséget, és emlékezett Mensáros Lászlóra, Magyarország egyik legkiválóbb előadóművésze, versmondójára.

A Mensáros László nemzetközi vers- és prózamondó verseny októbertől január végéig zajlott. A versmondóknak Mensáros László XX. század című előadójátékának anyagából és a magyar irodalom műveiből kellett öt alkotást választaniuk. A jelentkezők örömdetesen magas száma miatt hét helyszínen: Szegeden, Szombathelyen, Kaposváron, Debrecenben és a három budapesti elődöntőn azonos összetételű zsűri, neves és közismert szakemberek hallgatták meg a versenyzőket: Bánffy György Kosuth-díjas színművész, A Magyar Versmondásért Alapítvány kuratóriumának elnöke, Szódy Szilárd, a Magyar Rádió dramaturgja, Dölle Zsolt előadóművész és Virág László Radnóti-díjas versmondó, a verseny fő szervezője. Mivel a mezőny igen erősnek bizonyult, szükség volt egy középöntőre is, így a legjobb huszonhárom versmondó került a Mensáros László születésnapján megtartott, január 26-i döntőbe, ahol már Piros Ildikó és Mácsai Pál színművész zsűrizett.

A döntőt a Magyar Kultúra Alapítvány székházában rendezték meg.

A két fásasztó és nehéz forduló után ugyanitt volt az ünnepi zárófogadás. A kétnapos versmondó-találkozó egyik meghatározó pillanata volt, amikor Mensáros Péter, a színművész fia elérkezéskor köszöntö meg a versenyzőknek azt, amit magukból mutattak. Talán megsejtette: sokunknak a mindennapokból hiányzó boldogságot nyújtja egy-egy ilyen összejövetel.

A verseny befejeztével azonban nem csökkent a feszültség, hiszen a helyezések, a díjak sorsa csak másnap, a Madách Kamara Színházban megtartott gálán dőlt el. A felnőtt kategóriában Udud Istvánt ítélte legjobbnak a zsűri, aki először vehette át a Mensáros-díjat. Második lett Pásztor Mihály, míg Király Erika a harmadik. Az ifjúsági kategória Mensáros László-díját Fándly Csaba kapta. A második helyen Hódi Viktória, a harmadikon Magony Ágnes végzett. A Mensáros László-díjak és az első három helyezettnek járó magas pénzjutalom mellett sok különdíjat: értékes festményeket, kerámiákat, könyv- és CD-csomagokat is odaítélhetett a zsűri, a nagyszámú támogató jóvoltából közel másfél millió forint értékben. Így senki sem távozott üres kézzel a versenyről. Az ünnepi gálán átadták a Mensáros-emlékérmet is, amelyet minden évben a Mensáros László Alapítvány kuratóriuma ítél oda az arra legérdemesebb színművészeknek. A díjat az idén Für Anikó vehette át. A Mácsai Pál által szerkesztett gálaműsorban a verseny győztesei mellett az előző évek Mensáros-emlékermes színészei, Pápai Erika, Oláh Erika, Ráckevei Anna, Őze Áron és Dunai Tamás produkcióit hallgathattuk meg. A színvonalas estét hangfelvételtől Mensáros László versmondása zárta.

Úgy gondolom, hogy aki végignézte ezt a mostani versenyt, nemcsak versengést, várakozással teli feszültséget láthatott a tekintetekben, hanem az egymásra találó barátok, régi ismerősök önfeléd nevetésének is tanúja volt. Ez biztosan megmarad bennünk. A díjak elporladhatnak, de az emberi kapcsolatok emlékei nem.

Kiss Máté

A 15. Nagy J. Béla országos helyesírási verseny döntője

A tudományegyetemek, tanár- és tanítóképző főiskolák hallgatói 15 éve már nemcsak saját intézményükben mérhetik össze tudásukat helyesírásból, hanem valamennyi tanárképző intézmény egy-egy képviselőjével is az egri országos döntőben.

Így történt ez 2001. november 30-án és december 1-jén, amikor is 21 hazai intézményből, valamint a pozsonyi és a besztercebányai tudományegyetemről is érkeztek résztvevők a Liceumba, a 15. Nagy J. Béla országos helyesírási versenyre.

A versenyre a tollbamondást és a két feladatlapot T. Urbán Ilona állította össze. A megoldásokat az országos zsűri bírálta el, melynek elnöki tisztét Pásztor Emil főiskolai tanár látta el. Tagjai voltak még Hangay Zoltán, Laczkó Krisztina, T. Urbán Ilona és Zimányi Árpád. A mezőnyben a következő hallgatók szerepeltek a legsikeresebben: I. díjas: Nagy Ilona (ELTE TTK), II. díjas: Zombory Katalin (ELTE TÓFK), III. díjas: Szegedi Éva (Nyíregyházi Főiskola).

Tanulságos röviden felvillantunk, milyen tipikus hibák fordultak elő a dolgozatokban. A tollbamondás szövegében még a jobbák számára is nehézséget bizonyult a *dzsessz*zene, *zárthelyiosztályzat*, *elsőéves* szóösszetételek leírása. A többségnek gondot okozott a *Gorkij faszori Kodály Zoltán Ének-zenei Általános Iskola és Zenei Óvo-*

da, nagy puttynyos Mikulás, mind ez ideig, balatonalmádi Batsányi János Két Tannyelvű Gimnázium, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Fogorvos-tudományi Kara szó szerkezetek, szóösszetételek helyes jelölése. Többen nem ismerték fel az azonos utótagú összetételeket a *nyelv-*, a *társadalom-* és a *valásfilozófia* esetében.

A két feladatlap is tartogatott meglepetéseket, például néhány bonyolultabb tulajdonnévfajta: *Péter-Pál- nap, Zsitva-toroki béke, KRESZ-vizsga, Győr-Sopron-Ebenfurti Vasúttársaság, Fórum hotel-beli, Dél-pesti Ofotért Vállalat*.

Az sem volt ismeretes több hallgatónak, hogy a Magyar helyesírási szótár 1999 óta nemzeti ereklényként írását így javasolja: *Szent Jobb*. Többen elbizonytalanodtak és hibáztak az *Árpád-házi Szent Margit, Keleti Frank Birodalom, Arany János Alapítvány* leírásában.

A különböző életkorú diákok számára évenként megrendezendő országos helyesírási versenyek közül (Simonyi Zsigmond, Implom József, Nagy J. Béla) a pedagógusjelöltek Nagy J. Béla országos versenyre tekint vissza a leghosszabb múltra.

Bozsik Gabriella

Új szavak, kifejezések (19.)

alphan – az *alaphiban* véve kifejezés rövidítése. Pl. Ez a történet *alphan* így kezdődik, *Alphan* arról van szó. Változata: *alaphból*.

alpjáraton – eredetileg: a gépjármű-motor álló helyzetben való működésének, beindításának a módja; új értelemben: valaminek/valakinek az alaphelyzetét, kiindulópontját meghatározó magatartásmód. Pl. „De ahol a napi-heti sajtó több mint fele *alpjáraton* a legdurvább altesti szavakat használja véleménye kifejezésére...” (Magyar Nemzet, 2001. dec. 29.)

bedeóz – bespray-z, spray-vel beszórja magát.

fecskeház – fiatalok első, átmeneti lakásbérleménye. Pl. *Fecskeházat* épített az önkormányzat.

hírfolyam – az *online-újság* magyarítására tett javaslat. A másik változat: *folyóhír*.

hótaposó – magas szárú, vastag, bélelt téli csizma.

mosolyikon – az *emoticon* (érzelem-, modalitáskifejező jel) magyarítása. További változata: *vigyori*.

nyíldobás – a *dartsozás* magyarítása. Pl. „Az otthoni dartsozás után holnap ki lehet próbálni, mennyire sikerült megtanulni a *nyíldobás* fortélyait a Magyar Darts Szövetség nyílt versenyén.” (Magyar Nemzet, 1998. jan. 30.)

osztomány – a *hand-out*-ra alkotott újabb magyar változat. Korábbi javaslatok: *kiosztmány*, *kézbevaló*, *kézianyag*, *vázlat*.

ráelőzés – az a baleseti helyzet, amikor egy már előzésben levő gépjármű is elővigyázatlanul előzésbe kezd. Pl. „A vizsgálat szerint úgynevezett *ráelőzés* okozta a balesetet, vagyis az a gépkocsi is előzésbe kezdett, amelyet éppen a mikrobusz kísérelt meg lehagyni.” (Népszabadság, 2001. aug. 25.)

rozsdazóna – egykori ipari, különösen külvárosi átmeneti, lepusztult városi terület. Pl. Budapest aranytartaléka, a *rozsdazóna* (Népszabadság, 2001. jún. 12.). Egyéb elnevezései: *rozsdaovezet*, *barnazóna* (Népszabadság, 2001. okt. 20.).

szvsz – szerény véleményem szerint. Kiejtése: *eszvéesz*. Jellemző internetes rövidítés.

túlélőtúra – a testi-szellemi képességeket próbára tevő *kalandtúra* másik elnevezése, újfajta sport.

wuvuvu – a *www* (World Wide Web) magyar kiolvasására tett javaslat Vágó Istvántól. A már megszokott forma: *vévévé*.

Várjuk olvasóink szövegeit is!

B. G.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az Európai Harminchármas Társasága (EU-33) és az Anyanyelvápolók Szövetsége pályázatot hirdet az év legjobb üzlet- és cégneve cím elnyerésére.

A verseny védnöke: Dr. Nagy Róza, a Gazdasági Minisztérium közigazgatási államtitkára

A pályázat célja: A cégnév a gazdasági társaság létrejöttének alapvető kelléke, a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) kötelező eleme. A névadás szabályait az 1997. évi CXL. törvény rögzíti. Az üzletfeliratokat a 2002. február 17-től hatályos ún. nyelvvédelmi törvény szabályozza. Régi igazság, hogy a jó cégér, a jó cégnév fél üzleti siker. A jó név üzleti jelentőségére, a cég-, az üzlet- és a terméknév fontosságára, a magyar nyelv kifejezőerejére hívja fel a figyelmet a harmadik alkalommal kiírt pályázat. A jó névválasztással sikeressé lett vállalkozások szélesebb körben való megismertetését, eredményük, követésre méltó példájuk népszerűsítését szolgálja a felhívás.

A pályázat részvételi feltételei:

- a valóságban létező,
- a tevékenységet jól kifejező,
- a magyar nyelv szabályainak megfelelő,
- ötletes, találó üzlet- és cégnevek az üzleti élet minden területéről.

Bárki pályázhat a fenti szabályoknak megfelelő névvel: a tulajdonos, a vevők és a szemfüles járókelők is.

Pályadíj: A legötletesebb, legtalálhatóbb neveket neves szakemberekből és gazdasági újságírókból álló zsűri bírálja el. Evente legfeljebb 10 pályázat díjazható. A 10 nyertes név ajánlója jutalmat, a név tulajdonosa pedig az elnevezés helyességét igazoló díszoklevelet kap, amelyet a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumban a Társaság elnöke a sajtó nyilvánossága előtt ad át a díjazottaknak.

A pályázatot egy példányban kell benyújtani, amely tartalmazza:

- az elnevezést,
- a címet, ahol a név található,
- a tevékenység leírását. Pl.: pékség, élelmiszerbolt, barkácsbolt, ruhaüzlet, javító szolgáltatás, továbbá étterem, gyorsétterem, kávézó, cukrászda, söröző, borozó, éjszakai mulató stb.,
- a pályázó elérhetőségi adatait (név, postacím, telefonszám).

Beküldési határidő: 2002. szeptember 30.

A díjak átadására 2002. december 13-án kerül sor.

A pályázatokat a következő címre kell megküldeni:

„Az én cégérem”

EU-33 Közösségfejlesztő Egyesület
1463 Budapest Pf.: 953
Tel.: 222-8176 Fax: 222-3285
e-mail: d.szekeres@elender.hu

HÍREK

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem három jeles professzora, **Borzsák István**, **Harmatta János** és **Kosáry Domokos** akadémikusok kezdeményezésére 2002. január 21-én az ELTE aulájában (Egyetem tér 1–3.) felavatták **Gombocz Zoltán** egykori tudós nyelvészprofesszor mellszobrát, **Domonkos Béla** alkotását.

*

2002. február 8-án a Károlyi-palotában köszöntötték kollégái és barátai **Grétsy Lászlót** 70. születésnapja alkalmából. Többek között köszöntőt mondott **Pálincás József** oktatási miniszter, **Tőkéczi László**, a TIT alelnöke, **Klinghammer István**, az ELTE rektora, **Bánffy György**, az Anyanyelvápolók Szövetségének elnöke, **Szűts László** osztályvezető, **Vágó István**, **Koltói Ádám**, **Ratzky Rita**, a PIM igazgatója és **Balázs Géza**. Ez alkalomból nyújtották át az ünnepeltnek a 106 nyelvész és közéleti személyiség által jegyzett, *Éltető anyanyelvünk* című kötetet.

*

2001. december 3-án elhunyt **Máté Jakab** nyelvész, a *Magyar Szemiotikai Társaság* alapító tagja, akinek legismertebb munkája, a 19. és a 20. századi nyelvtudomány története 1997-ben és 1998-ban jelent meg. Haláláig dolgozott, és elkészült a kötetek előzményével, a nyelvtudomány 18. századig tartó történetének megírásával.

*

2001. december 21-én Bloomingtonban elhunyt **Thomas A. Sebeok**, a modern szemiotika magyar születésű megteremtője, számos alapvető szemiotikai folyóirat, könyvsorozat és enciklopédia szerzője, szerkesztője, a magyar tudomány jeles támogatója, az ELTE díszdoktora, az Akadémia és a Magyar Szemiotikai Társaság tiszteletbeli tagja.

*

Hosszas betegség után elhunyt **dr. Kürti Papp László** (1940–2002) színművész, előadóművész. Életét a költők, írók szolgálatának szentelve állította össze nagy sikerű előadástestjét és rendhagyó irodalomóráit, melyekkel az országot járva évtizedeken át ápolta, erősítette a szép szó szeretetét könyvtárakban, művelődési házakban, iskolákban és rádióműsorokban. A jeles pódiumművész eltávozta a versbarátok és az anyanyelvápolók közös vesztesége. Emlékét híven megőrizzük.

B. G. – G. L.

PONTOZÓ

Legelőször is a 2001. évi 5. számunkban közzétett rejtvények helyes megfejtését adjuk meg.

I. Várak, várkastélyok. 1. Szerencs. 2. Jánosháza. 3. Várpalota. 4. Kisvárda. 5. Kispálya. 6. Esztergom. A bekeretezett betűkből összeolvasható településnév: Sárvár.

II. Egy verscím. 1. Felleg – felesleg. 2. Bocelli – Botticelli. 3. Ráhint – rásuhint. 4. Boka – bogárka. 5. Való – vakoló. 6. Hálóba – hálósoba. 7. Lógás – lórúgás. A keresett verscím: Esti sugárkoszorú, szerzője Tóth Árpád.

III. Egy szereplő, egy regény, egy író. 1. Kofa. 2. Arat. 3. Matt. 4. Ivik. 5. Csal. 6. Rend. 7. Csel. 8. Négy. 9. Perc. 10. Irat. A regény szereplője Fatia Negra, címe: Szegény gazdagok, írója Jókai Mór.

IV. Dadogós szavak. 1. Agaragar. 2. Antant. 3. Berber. 4. Bülbül. 5. Csecse. 6. Encsencs. 7. Isis. 8. Lili. 9. Nini. A kezdőbetűkből összerakható név: lencsibaba.

V. Vas István a nyelvről. Én tünödni sem bírnék azon, hogy milyen lesz a magyar nyelv nélkül a világ.

Azok közül a megfejtőink közül, akik megszerezték a sorsolásban való részvételhez szükséges 70 pontot, a következők nyertek egy-egy értékes könyvet: Búcsú-Martonosi Gizella, Veszprém, Kossuth L. u. 6. 18/127 (8200); Jarecsni Gyuláné, Budapest, Csanády u. 7. fszt. 1. (1132); Hanyi Nóra, Eger, Napsugár út 24. (3300); Huszár Julianna, Tamási, Mórúti ltp. 7/B (7090); Kiss Sándorné, Budapest, Nánási út 34/b (1031); Komáromi Bezeg Márta, Jugoszlávia, Becse, Zsilinszky Endre u. 18. (21220); Kovács Mária, Kecskemét, Deák Ferenc tér 5. 3/317 (6000); Montenuovo Nándor Szakközépiskola és Szakiskola Beszélni nehéz! köre, Bóly, Rákóczi u. 2/a (7754); Polgár Katalin, Szombathely, Selmec u. 2. (9700); Zábrádi Orsolya, Győr, Rónay Jácint u. 11. (9026). Gratulálunk!

A Pontozó újabb feladatai

I. Nevekből újabb nevek! Megfejtőinknek felsorolunk tíz anyakönyvezhető női utónevet. Mindegyik megtalálható Ladó János és Bíró Ágnes Magyar utónévkönyv című kötetében. Ám a nevek elé kis vonalakat is tettünk, mégpedig annyit, ahány betűvel az általunk megadott nevek egy újabb, szintén anyakönyvezhető utónévvé egészíthetők ki. Ha megfejtőink rátaláltak a megfelelő nevekre, akkor ezek kezdőbetűiből – fölülről lefelé olvasva – szintén egy női utónevet olvashatnak össze. A nyolc kiegészített névért egyenként 2 pont, a kezdőbetűkből adódó kilencdekért 4 pont jár, a teljes megfejtés tehát 20 pontot ér!

1. _ _ _ _ NIKÉ
2. _ _ _ _ LINDA
3. _ _ _ _ TINA
4. _ _ _ _ TULLIA
5. _ _ _ _ DÓRA
6. _ _ _ _ BERTA
7. _ _ _ _ NÓRA
8. _ _ _ _ MÉDA

II. Ikerintarziák. Vannak olyan fiahordó szavak, amelyekben intarziaként egy vagy akár több más szó is meglapulhat. Rejtvényünkben nyolc olyan szópárt adunk közre, amelyekbe – tehát egy-egy pár mindkét tagjába – beépíthető ugyanaz a szó. Vajon megtalálják-e mindegyiket? A helyes megfejtésért szavanként 3, összesen tehát 24 pontot lehet szerezni!

	LE	EL	TÁ	ARÓ
1.			2.	
	LÉ	EK	KA	OR

	SZAK	AS	Ö	SZEM
3.			4.	
	MEG	ÁS	TŰ	KÉP
	SÓ	TÓ	TŰ	REM
5.			6.	
	LE	OL	Ö	RELŐ
	FŐ	ÁCS	FŐ	ÉSZ
7.			8.	
	KA	Ő	SI	ELEN

III. Hétszer hét. Az ábra helyes kitöltése után megfejtőink a bal felső sarokból kiindulva átlósan a jobb alsó sarokig egy-egy színdarab címére találhatnak. Ezután, ha a sorokat ügyesen átrendezik, ugyanebben az átlóban egy újabb színpadi mű címére is rábukkanhatnak. Mi a két színdarab címe, és ki a szerzőjük? Mindhárom válasszal 5 pontot lehet szerezni, összesen tehát 15-öt!

1. Hajdani vágó- és szűrőfegyver
2. Diványszerű ülőbútor
3. Apró részecske
4. Népies tócsa
5. Az A-vitamin előanyaga
6. Hasonló korú
7. Ezzel is végződhet a házasság

IV. Író és műve. Két-két meghatározást adunk. Ha olvasóink az első meghatározásokra jól felelnek, akkor már a meghatározáspárok jobb oldali tagjára adandó válaszuk is csaknem készen van, csupán eléje kell még illeszteniük egy két-három betűjegyű álló szótagot. Ha ezután ezeket az utólag beírt kis részeket fölülről lefelé összeolvassák, egy írónk családnevét és egyik regényének címét kapják meg. Ki az író, és mi a mű címe? Megfejtése 16 pont.

1. Tömegtájékoztató eszközök – harsány vigjáték
2. Pusztít – hálás a macska!
3. Primitív fekhely – zárható, nagyobb doboz, tartó
4. Fonal – életlen ollóval vagdos
5. Viz elvonásával tartósít – mennyiségileg nővel
6. Kukucsál – ingaóra teszi
7. Történelmi személy szülőfaluja (3905) – ártó szellemek
8. Évszak – kevert ital

V. Illés Sándor a nyelvről. Keresztrejtvényünk soraiban ezúttal a 88. életévét nemrégén betöltött, de ma is rendszeresen publikáló írótól, Illés Sándortól idézünk egy, a nyelvre vonatkozó szép gondolatot. Megfejtése 25 pont.

Az e számunkban közölt rejtvények együttes értéke kerekén 100 pont, de már 75 pont is elég ahhoz, hogy valaki részt vehessen megfejtésével a sorsolásban, és egy értékes könyv nyertese lehessen. A most közzétett rejtvények megfejtését 2002. június 1-jéig kell beküldeni címünkre: Édes Anyanyelvünk, Pontozó, 1364 Budapest, Pf. 122.

Minden rejtvénykedvelő olvasónak sikeres megfejtést és jó szórakozást kívánunk – a Pontozó rovat szerkesztőjével, Grétsy Lászlóval együtt – a rejtvények készítői:

**Bencze Imre (II.), Doroszlai Elekné (IV.),
Harmati Gizella (III.), Láng Miklós (I.),
Schmidt János (V.)**

KÖZÖS KINCSEINK

1	2	Z	3	4	5	6	Ó	7	8	9	10	N	
11			12					13				14	
15		N		16			17						18
	19		20				21					22	
23	A		24				25	26				27	
28	29				30		31		32	33			
34	2			35			36	37		38			39
40				41			42			43		44	
45			46				47			48		49	
S		50				51		52	53			54	
55	56				57	58					59		
60				61			62		63				64
M			65					66				67	68
	69							70			71		72
		K					Á					E	

VÍZSZINTES: 1. Illés Sándor gondolatának kezdő szavai. 11. Mag nélküli tűz! 12. Ilyen bejgli is van. 13. Kackiásan kicsinosított (legény, huszár). 15. A gondolat második része. 16. Erős légáramlat hajtotta erógép. 19. Az APEH ügyfele. 21. Forrasztóeszköz. 22. Résztesrag. 24. Azerbajdzsán autójele. 26. Sajt fele! 27. Ad ...; irattárba (helyezendő). 28. A hét vezér egyike. 30. Kender- vagy lenzál, csepűnek is mondják. 32. Magyar opera-énekesnő (Sylvia). 34. Dzsoni kedvese Lázár Ervin egyik meséjében. 36. Ásványi fűszer. 38. Varjúháj (növény), tájszóval. 40. Rob ...; Walter Scott regénye. 41. Jellemző külső kép, forma. 44. Mitológia, röv. 45. Mihelyt. 47. Tuskófeszítő eszköz. 48. Orvosi szakvélemény. 50. József Attila felkiáltójeles verse! 52. ... Sámuel; Árpád-házi király. 54. Jegyzetelés közben hibázik. 55. ... tudata; Italo Svevo regénye. 57. Középen kenő! 59. Északnyugat, röv. 60. Kortárs holland festő- és fotóművész (Ger van). 61. Csekken küld. 63. A túlsó partra jutó. 67. Erácska. 69. Kuruc ellenfele. 70. Életút. 72. Elavult hossz mérték.

FÜGGŐLEGES: 1. Atmoszféra, röv. 2. Bizalmas köszönés. 3. Félédes! 4. Fitos orrú. 5. Étel ízesítő. 6. Kiejtett kétjegyű betű. 7. Zúdí-tás. 8. Odvas, üreges. 9. Kubai város (YARA). 10. Albánia „sportjele”. 14. Svájci francia író (Claude, 1868–1931). 17. Lapszék! 18. Káros szenvedély elhagyásához főleg ez kell. 20. Régies, divatjamúlt. 23. A gondolat harmadik, befejező része. 25. Zabkedvelő állat! 27. Zenei félhang. 29. Hegycsúcs. 30. Felső végtag. 31. Ragadozó hal. 33. ... Nielsen; dán színész (1881–1972). 35. Csongrádi ...; színművész-nő, énekes. 37. Bodri lakja! 39. Élesen elüt a töbitől. 42. Acéldarab! 43. Az egyik szülő. 46. Numero, röv. 49. Descartes személyneve. 51. A télizöldfélék közé tartozó növény. 53. Bánat. 56. Leccsendesedik a szél. 58. ... Sinatra; USA-beli énekesnő, színésznő. 59. Légies, könnyed. 61. A baskír fővárosból való. 62. Kétjegyű betű. 63. Tamási ...; az Ábel-trilógia írója. 64. Darál. 65. A kálium, a bór és a vanádium vegyjele. 66. Értelem. 68. Illetve, röv. 71. Saját kezével, röv.

Schmidt János

Kínos rímek, rímes kínok

Szokásos program

Mikor este ma rakodtam,
a nejemmel marakodtam.

Nem a víváson múlt

Nagyon bízott öt tusában,
mégsem győzött öttusában.

Kilátás a vonatablaktól

De szép ez a karám!
Néz a sok birka rám!

Zenehallgatás

– Mi ez az izé?
– Azt hiszem, Bizet.

Nem a Tóték a kedvence (kecskerím)

Azt mondta az örmény kellékes,
őneki az Örkény mellékes.

Esti tehetetlenség

Ha a sötét rámborul,
én csak nézek jámborul.

Egy sportközvetítésből (a második sor Knézy Jenőtől)

Tudjátok, miért oly nagy csapat
a Celtic?
Csodálatos összhang benyomását
keltik.

Az énektanár és a baritonista (kissé „argós”)

Ennél az ürgénél
miért van zúr G-nél?

A bordal-fesztiválon

Hogy zeng ez a bor-song!
Bensőm szinte borzong!

Vannak vesztesek is!

Hát nem minden kies éjjel
indul mindenki eséllyel!

A baj nem jár egyedül

Elestem egy nedves kőben,
csalódtam egy kedves nőben.

Zábó Gyula

A dal egy biztos hely

Veszprém (vj) – Világhírű musicalekből csendültek fel részletek a veszprémi Várszínpadon.

Völler Adél tanítványai, a nemrégiben rendezett III. országos énekverseny győztesei

Lehet a dal kellemes, fülbemászó, andalító... Sok minden, de hely? (L. M.)

veszprémiek is megismerhesék, milyen tehetségek nevelődnek városukban és környékén. *Hatás Andrea* a Titanic filmben, *Báder Zoltán* a Megfeszített és az István, a király című rockoperában találta meg hangjához és egyéniségéhez illő dalokat. *Pet-*

Mi a reform célja?

Ha adottnak vesszük az egészségügyre fordítható kiadásokat, akkor az adott összeggel a lakosság egészségi állapotának a legnagyobb mértékű növekedését akkor érhetjük el, ha az egészségügyi ellátórendszer a legszükségesebb szolgáltatásokat a legmagasabb hatékonysággal nyújtja.

Növekszik a gyermek, növekszik a Duna szintje, de az egészségi állapot inkább „csak” javul(hat)... (Az idézetet a Magyar Nemzet 2001. július 2-i számából ollózta ki Láng Miklós olvasónk.)

Családi Kör
Közéleti, kulturális, társadalmi lap
BÚCSÚ A ZSIRTÓL ÖRÖKRE!
N. 1 - 2002

FOGGYON A SZOKÁSOS KÜZDELEM NÉLKÜL

Rendben van, foggyon, mi is szívből kívánjuk, ám a Családi Kör című egészségügyi lap szerkesztője máskor ilyen durva hibákat ne hagyjon benne a hirdetések szövegében! (Beküldte: Radnóti Adél pécsi olvasónk.)

FORINT/APARTMAN / ÉJSZAKA			
TÉL		NYÁR	
Főszalon	Ülőszalon	Főszalon	Ülőszalon
10.700 - 25.500	10.700 - 25.500	8.500 - 19.200	8.500 - 17.000

Holzer
Helység: St. Michael
Nyaraló száma: 2
Típus 1: 7 fős
Típus 2: 6 fős

Erkély, asztaltenisz, parkoló, háziállat lekéreésre bevihető, konyha, mosógép, TV a szobában, játszótér.

FORINT/APARTMAN / ÉJSZAKA			
TÉL		NYÁR	
Főszalon	Ülőszalon	Főszalon	Ülőszalon
14.900 -	13.900 -	13.900 -	12.800 -

Kuenburg
Helység: St. Michael
Nyaraló száma: 10
Típus 1: 2-4 fős
Típus 2: -

Kábel TV, rádió a szobában, erkély, kávézó, gyermekfelügyelet, gyerekágy, szauna, háziállat lekéreésre bevihető, félpánzió kérhető, fűtött cipőszárító, biciklitároló.

Eddig inkább csak a lányokat, asszonyokat volt szokás lekérni, mármint a táncparketten. Változnak az idők. Úgy látszik, ezentúl már háziállatokat is lekérhetünk! (Közléteszi: G. L. és M. I.)

lik a család, és órákon át ebédelnek, beszélgetnek. Készítettem hozzá tehát burgonyapürét, salátákat, vadrist (ez indián eredetű), áfonyamártást, illetve Gravy mártást, ami a szárnyas kisült levéből és a bensőségek speciális keverékéből áll. Az egész édességek zárják – almás vagy meggyes pite a Pumpkin pie-jal, vagyis a sütőtöktortával a végén, amit nagy, kerek tőkből készítenek, és rendkívül finom.

„Nem kétlem: a szakács őszintén átélve, szívből jövően készítette az ételt, de a mártásba azért bizonyára a belsőséget tette” – írja levelében a példa beküldője, **Koós István** budapesti olvasónk. Egyetértünk! (G. L.)

Mindennek alapján az MNB igazgatósága és felügyelőbizottsága megállapította,

Mivel a könyvvizsgálók elkéstek, most már csak a könyvvizsgálóknak van szerepük az eltűnt milliárdok nyomozásában. (B. G.)

hogy a CW Bank 1990 és 1996 között több esetben megsértette az osztrák banktörvényt, amiért a bank vezetőit felelősség terheli, s nőfia a könyvvizsgálók a szándékos visszaélésre közvetlen bizonyítékot nem találtak, úgy ítélték meg, hogy a veszteség egésze nem feltétlenül a „szakmai inkompetencia” rovására írható... A CW Bank

„A Műsorok Bajnoka”-nak hirdetése nem nyerne bajnokságot magyar helyesírásban! Gergely Gábor világbajnok a pingpongasztal mögött jutott az íróasztal mögé. A bántó hibáért nemcsak az olvasóktól, hanem ötle is elnézést kellene kérni. (Mármint azoknak, akik a hibát elkövették.) (K. G.)

Bajnok
Gergely Gábor, ping-pong asztaltól az íróasztalig
február 16. 18.00
m1
www.mtv.hu